

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΜΕΡΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
ΕΛΛΑΔΑΣ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ
Ή ΚΑΙ ΑΟΖ
ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΣ ΔΙΑΚΟΥΡΑΣ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ Ελλάδας και Τουρκίας έχουν και παρελθόν και παρόν. Ξεκίνησαν με ένταση το 1973-74 και με διακυμάνσεις άλλοτε υψηλής και άλλοτε χαμηλής έντασης έχουν φτάσει μέχρι τον παρόντα χρόνο. Σταθερό σημείο σε όλο αυτό το χρονικό φάσμα είναι οι ευκαιρίες για επίλυση με διακύβευμα την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και η διάσταση απόψεων ως προς το επιλεγόμενο μέσο επίλυσης, ανάμεσα στη διαπραγμάτευση ή τη δικαιοδοτική επίλυση. Θα επιχειρηθεί, μετά από μια απαραίτητη ανασκόπηση της ιστορίας της διαφοράς και του εγχειρήματος επίλυσης, η αναζήτηση των δυνατοτήτων επίλυσης σήμερα μέσω των δικαιοδοτικών μηχανισμών που προσφέρονται για μια οριστική λύση της νομικής διαφοράς της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

Οι διαφορές με την Τουρκία έχουν ως αφετηρία το 1973. Ξεκίνησαν από τη νομική αντιπαράθεση ως προς την οριοθέτηση της υφα-

* Αναπλ. Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

λοκρηπίδας του Αιγαίου. Εν μέσω της πετρελαϊκής κρίσης, η Ελλάδα είχε ήδη εκδώσει στο Αιγαίο άδειες εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων σε ξένες εταιρίες. Μάλιστα δε την περίοδο που προηγήθηκε, στελέχη της τότε δικτατορικής κυβέρνησης προέβαιναν σε πανηγυρικές εξαγγελίες για αξιοποίηση των πλούσιων κοιτασμάτων πετρελαίου, που θα διέσωζαν τη χώρα από την κρίση. Η Τουρκία αντιδρώντας παραχώρησε στην εταιρία ΤΡΑΟ άδειες εκμετάλλευσης σε επικαλυπτόμενες περιοχές υφαλοκρηπίδας δυτικά των νησιών του Αν. Αιγαίου, αμφισβητώντας την αποκλειστική εκμετάλλευσή της εκ μέρους της Ελλάδας. Έως τότε η Τουρκία δεν είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αξιοποίηση του υποθαλάσσιου πλούτου. Με την ενέργεια της Τουρκίας να εκδηλώσει το ενδιαφέρον της να είναι διεκδικήτρια σε μια περιοχή ανοικτής θάλασσας, αμφισβητώντας το δικαίωμα της Ελλάδας στην ίδια περιοχή, ξεκίνησε η διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Μάλιστα δε αυτή ήταν η απαρχή των μονομερών σε βάρος της Ελλάδας αναθεωρητικών εν πολλοίς διεκδικήσεων. Η Τουρκία επεδίωκε με τον τρόπο αυτό να δηλώσει το παρών και να εκληφθεί ως διεκδικήτρια της υφαλοκρηπίδας στις περιοχές ανοικτής θάλασσας του Αιγαίου, τουλάχιστον της ανατολικής πλευράς του.

Έναντι της μονομερούς τουρκικής ενέργειας η Ελλάδα υπέβαλε διάβημα διαμαρτυρίας απορρίπτοντας τους τουρκικούς ισχυρισμούς. Η Ελλάδα, με βάση την ισχύουσα τότε για τη χώρα Σύμβαση του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα, οριοθετούσε μονομερώς την υφαλοκρηπίδα με τη μέθοδο της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής· λαμβάνοντας ως σημεία βάσης, από τη μια πλευρά, τις πιο ανατολικές ακτές των ελληνικών νησιών του ΒΑ Αιγαίου και της Δωδεκανήσου και, από την άλλη πλευρά, τις αντικείμενες τουρκικές ηπειρωτικές ακτές. Σε αυτό το πλαίσιο εξέδωσε τις άδειες εξόρυξης. Η Τουρκία δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα. Στηριγμένη στο επιχείρημα της φυσικής προέκτασης του εδάφους της Ανατολίας και τους ισχυρισμούς της περί έλλειψης δικαιωμάτων υφαλοκρηπίδας των νησιών, λόγω και του ότι, κατά την άποψή της, αποτελούν εξάρσεις του θαλάσσιου υπεδάφους προέκτασης της Ανατολίας, προέβαλε το επιχείρημα ότι το Αιγαίο συνιστά ειδικές συνθήκες· και, κατά την άποψή

της, η οριοθέτηση θα πρέπει να χαραχθεί μεταξύ των αντικείμενων ηπειρωτικών ακτών. Η θέση αυτή αντανακλούσε την πρωτόλεια τότε αντίληψη αρχών ευθυδικίας που ορισμένα κράτη υιοθετούσαν, αντιτιθέμενα ως ζήτημα αρχής στη χάραξη της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής με επήρεια των νησιών ως αποκλειστικής μεθόδου οριοθέτησης.

Η στάση της Τουρκίας περί ευθύδικης οριοθέτησης σταδιακά εναρμονίστηκε με το νομικό σκεπτικό που οδήγησε στις καθοριστικές δικαστικές αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ) και άλλων διαιτητικών οργάνων ή δικαιοδοτικών μηχανισμών. Παρά την αρχική θέση περί μη δυνατότητας των νησιών να διεκδικούν υφαλοκρηπίδα ή το επιχείρημα περί φυσικής προέκτασης ως βάσης για την εδραίωση τίτλου και τον καθορισμό εξωτερικού ορίου, η Τουρκία σταδιακά προσάρμοσε την επιχειρηματολογία της στην αναπτυσσόμενη νομολογία του ΔΔΧ. Απομακρύνεται από τα γεωλογικά κριτήρια της προέκτασης ως υπολογίσιμες σχετικές περιστάσεις και την άποψη ότι τα νησιά επικάθονται σε τουρκική υφαλοκρηπίδα και πλέον βασίζεται στην αντίληψη της ευθύδικης οριοθέτησης. Θεωρεί ότι τα νησιά είναι δυνατόν να διεκδικούν υφαλοκρηπίδα, αλλά όμως, κατά την άποψή της, στη διαδικασία της οριοθέτησης συνιστούν ειδικές περιστάσεις και δεν απολαύουν πλήρους επήρειας¹. Σε κάθε περίπτωση η Τουρκία απορρίπτει διαρρηδην κάθε αναφορά σε μέση γραμμή ανάμεσα στα νησιά και τις τουρκικές ακτές ως μέθοδο οριοθέτησης². Είτε με την παλαιότερη επιχειρηματολογία της είτε με τη νεότερη, η Τουρκία επιχειρεί να εδραιώσει την αντίληψή της περί οριοθέτησης ανάμεσα στις εκατέρωθεν ηπειρωτικές ακτές των δύο κρατών³ με μειωμένη ή χωρίς επήρεια των νησιών. Αν η στάση της Τουρκίας ως προς την

¹ Βλ. YUCEL ACER, *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, London, Ashgate, 2003, σελ. 152 επ.

² Βλ. DENIZ BOLUKBASI, *Turkey and Greece, The Aegean Disputes, A Unique Case in International Law*, London, The Glass House, 2004, σελ. 304 επ.

³ Βλ. JON VAN DYKE, An Analysis of the Aegean Disputes under International Law, 36 *Ocean Development & International Law* 36-117, 2005, σελ. 88.

οριοθέτηση παραμένει σταθερά στη μέθοδο της ευθύδικης οριοθέτησης, η στάση της Ελλάδας δεν έχει μετακινηθεί από την ίση απόσταση/μέση γραμμή ως μέθοδο οριοθέτησης με υπολογισμένη την επήρεια των ανατολικών νησιών⁴.

Η διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου έδωσε το έναυσμα για την ανάπτυξη των επιχειρημάτων των δύο χωρών. Από τα εκατέρωθεν επιχειρήματα που ανταλλάχθηκαν στα διαβήματα, καθ'όλο το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, προκύπτει τόσο η διαφορετική άποψη ως προς την ερμηνεία κανόνων οριοθέτησης όσο και η αμφισβήτηση εκ μέρους της Τουρκίας των δικαιωμάτων της Ελλάδας⁵. Πρόκειται σαφώς περί νομικής διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας διαχρονικά⁶. Όταν δε εγείρεται διαφορά, το διεθνές δίκαιο προβλέπει και συνιστά στα κράτη την προσφυγή σε ειρηνικούς τρόπους επίλυσης.

Η έγερση αυτής της διαφοράς αναμόχλευσε και μια σειρά από τουρκικές αμφισβητήσεις όσον αφορά στα λοιπά καθεστάτα στο Αιγαίο. Στο διεθνές επίπεδο μετά το 1973 ξεκίνησαν οι εργασίες της Τρίτης Συνδιάσκεψης για την κωδικοποίηση του δικαίου της θάλασσας με πολλές προσδοκίες ευνοϊκών ρυθμίσεων για χώρες με εκτενή ηπειρωτική και νησιωτική ακτογραμμή⁷. Σε μια σαρωτική κίνηση η Τουρκία εκτός από τη διαφορά περί την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, προέβη, υπό ένα πνεύμα αναθεωρητισμού⁸, και πιο εντατικά μετά την εισβολή στην Κύπρο, σε μια σειρά αμφισβητή-

⁴ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση, στο Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ / Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ κ.ά., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Αθήνα, Γνώση, 1988, 269, στις σελ. 312 επ.

⁵ Βλ. HARITINI DIPLA, The Greek-Turkish Dispute over the Aegean Sea Continental Shelf; Attempts at Resolution, στο THEODORE KARIOTIS (ed.), *Greece and the Law of the Sea*, The Hague, Kluwer Law International, 1997, σσ. 154-185, σελ. 156.

⁶ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκης, 2015, σελ. 242.

⁷ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 1988, *ό.π.*, στις σελ. 273, 312-314, ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, 2015, *ό.π.*, σελ. 249 επ.

⁸ Βλ. ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ, *Ασπονδοί Γείτονες, Ελλάδα-Τουρκία: Η Διέ-
νεξη του Αιγαίου*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2007, σελ. 78-79.

σεων δικαιωμάτων που η Ελλάδα αρύεται από το διεθνές δίκαιο, με κυριότερο αυτό της διεύρυνσης της αιγιαλίτιδας ζώνης. Αμφισβητεί όμως και την εθνική νομοθεσία καθορισμού του εύρους του εθνικού εναέριου χώρου παρότι αυτό διαφοροποιείται έναντι του εύρους της αντίστοιχης αιγιαλίτιδας ζώνης⁹. Το επίκεντρο των διαφορών που εγείρει η Τουρκία κινείται γύρω από τα δικαιώματα που κατά το διεθνές δίκαιο παράγουν κυρίως τα νησιά.

Από τις αμφισβητήσεις αυτές κυριότερες ήταν η αντίδραση έναντι της επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12νμ, που ήταν η τάση διεθνώς ακόμη και πριν υιοθετηθεί στην οριστική μορφή της ως δικαίωμα στη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας (ΣΔΘ) του 1982. Η δυνατότητα επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης θα ωφελούσε μόνο την Ελλάδα και ελάχιστα την Τουρκία. Θα περιόριζε κατά πολύ τις περιοχές ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Η τυχόν επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης θα είχε και μια ακόμη επίπτωση. Θα μετακινούσε το εσωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας, ενώ παράλληλα θα προεξοφλούσε ένα ποσοστό της, το οποίο θα αποτελούσε τμήμα της διευρυμένης Ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης¹⁰.

Εξίσου σημαντική είναι η αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου. Η διαφοροποίηση του εύρους ανάμεσα στον αέρα και στην αιγιαλίτιδα ζώνη οφείλεται στα δύο διαφορετικά από άποψη χρόνου νομοθετήματα¹¹. Η διαφοροποίηση

⁹ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, 2015, *ό.π.*, σελ. 259 επ.

¹⁰ Η Τουρκία από μια τέτοια εξέλιξη δεν θα επωφελούνταν και σε αντίδραση, και με πρόσχημα την υπέρ της διαφύλαξη της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, διαμόρφωσε το δόγμα του *casus belli*. Βλ. και ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ, 2007, *ό.π.*, σελ. 87. Το εν λόγω δόγμα ισχύει ως σήμερα, ενισχυμένο με την εξουσιοδότηση της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης το 1995, όταν η Ελλάδα επικύρωσε τη νέα σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, εξουσιοδοτώντας την εκτελεστική εξουσία να λάβει αμέσως (χωρίς χρονοτριβή έγκρισης) τα κατάλληλα, κατ'αυτήν, μέτρα σε περίπτωση ελληνικής επέκτασης.

¹¹ Η Ελλάδα το 1931 με Προεδρικό Διάταγμα όρισε εθνικό εναέριο χώρο ως χώρο κυριαρχίας και αστυνόμευσης, εύρους 10νμ. Η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 6νμ θεσπίστηκε το 1936 με νομοθετικό διάταγμα. Η Τουρκία από το 1974 απαιτεί την ευθυγράμμιση του εύρους θάλασσας και αέρα, επειδή στις συμβάσεις τόσο του 1958 όσο και του 1982, η κυ-

αυτή αποτελεί μεν μια παγκόσμια παραδοξότητα, την οποία, όμως, η Ελλάδα ανατρέπει με επιχειρήματα, κυρίως ως ενός ειδικού καθεστώτος ως προς το εύρος του εθνικού εναέριου χώρου που ίσχυε έναντι όλων των κρατών επί 43 έτη, πριν τεθεί υπό αμφισβήτηση από ένα μόνο κράτος. Εκτός από τα διμερή ζητήματα, η Τουρκία αναμόγλευσε και διεθνή θεσμικά ζητήματα όπως το καθεστώς αποστρατικοποίησης των νησιών ή το θέμα του FIR, θέματα τα οποία ακόμη και σήμερα είναι ανοικτά.

Η Τουρκία, όπως προκύπτει από τη συνολική συμπεριφορά της, έναντι κάθε άσκησης δικαιώματος ή ακόμη και αναγγελίας της εκ μέρους της Ελλάδας, είτε διεκδικεί είτε προβάλλει αντιρρήσεις ή αμφισβητήσεις. Με αυτές τις αντιδράσεις αποσκοπεί στο να δημιουργηθεί διαφορά που θα μπορούσε να οδηγήσει ή σε μια μορφή συνεννόησης μαζί της ή στο πάγωμα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο της άσκησης δικαιώματος.

Διμερείς είναι οι διαφορές που αφορούν σε άσκηση δικαιωμάτων που κάθε κράτος ασκεί με βάση το διεθνές δίκαιο. Τέτοια είναι τα δικαιώματα υφαλοκρηπίδας, το δικαίωμα του μονομερούς καθορισμού του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης και του παρεπόμενου εύρους του εθνικού εναέριου χώρου. Η Ελλάδα δέχεται μόνο μία νομική διαφορά, αυτή της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας. Και περί αυτήν έχει προωθήσει την ιδέα της παραπομπής στο ΔΔΧ προς επίλυση¹².

Ανάμεσα στο χθες και στο σήμερα των διαφορών έχει παρεμβληθεί μια ακόμη αμφισβήτηση και εν δυνάμει διαφορά μεταξύ των δύο κρατών που δεν αφορά σε καθορισμό ορίων θαλασσιών ζωνών. Το 1996 με την έμπρακτη αμφισβήτηση της κυριαρχίας επί των Ιμίων εγκαινιάστηκε η αντίληψη περί γκρίζων ζωνών, μια ευθεία αμφισβήτηση και συνάμα προσβολή εδαφικής κυριαρχίας. Η Τουρκία κάνει ένα ποιοτικό άλμα στις αμφισβητήσεις της περνώντας στον πυρήνα της κυριαρχίας σε νησιωτικό χώρο, σε μικρές

ριαρχία που ασκεί ένα παράκτιο κράτος στην αιγιαλίτιδα ζώνη του εκτείνεται στο αντίστοιχο εύρος του υπερκείμενου εναέριου χώρου. Το εύρος των 4νμ, που είναι η διαφορά, τελεί υπό διαρκή αμφισβήτηση, και μάλιστα εμπράκτως, από την τουρκική πλευρά.

¹² Βλ. διάκριση σε ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 1988, *ό.π.* σελ. 275 και 331 επ.

νησίδες, βράχους που ευρίσκονται σε στρατηγικό χώρο στις θάλασσες είτε στη μεθόριο με την Τουρκία (όπως είναι τα Ίμια), είτε στο κεντρικό Αιγαίο (όπως είναι οι Καλόγηροι) ή και σε άλλες περιοχές ανοικτής θάλασσας. Μια βραχονησίδα, ή, ορθά, βράχος, όπως διατυπώνεται ως όρος στη ΣΔΘ, δεν μπορεί να διεκδικεί υφαλοκρηπίδα/αποκλειστική οικονομική ζώνη (ΑΟΖ), αλλά διαθέτει όλες τις λοιπές θαλάσσιες ζώνες. Οι αμφισβητήσεις τους με επίκεντρο νησιωτικούς σχηματισμούς συνδέονται και με τις απώτερες διεκδικήσεις της Τουρκίας επί ενός όσο το δυνατό ευρύτερου ανοικτού θαλάσσιου χώρου στο Αιγαίο και συνεπώς περιοχές υφαλοκρηπίδας.

Η θεωρία περί γκρίζων ζωνών είναι μια υπερβατική διεκδίκηση. Έχει ως στόχο να θέσει υπό αναθεώρηση το εδαφικό *status quo* που επί δεκαετίες ισχύει και στηρίζει τη σταθερότητα στις διμερείς σχέσεις, με βάση κυρίως τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923. Το καθεστώς αυτό καθόρισε με ακρίβεια τα όρια εδαφικής κυριαρχίας ανάμεσα στον τουρκικό ηπειρωτικό κορμό και τον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Η Τουρκία με το στρατιωτικό και διπλωματικό της κατεστημένο τής εποχής, σε μια προσπάθεια να προκαλέσει νέες αμφισβητήσεις, ξαναδιαβάζοντας με πρόθεση αναθεωρητικής ερμηνείας τις συνθήκες, κατέληξε στο εύρημα ότι ορισμένες νησίδες και βράχοι δεν περιλαμβάνονται ρητά στις συμβατικές παραχωρήσεις. Έτσι επιχείρησε να θέσει προς διάλογο και θέματα κυριαρχίας, προσπαθώντας να επιβαρύνει την ατζέντα των ελληνοτουρκικών ζητημάτων ή να τις καταστήσει ανταλλάξιμες έναντι άλλων απαιτήσεων της. Με το επεισόδιο των Ιμίων προβλήθηκε ακόμη περισσότερο, από ελληνικής τουλάχιστον πλευράς, η δικαστική επίλυση: αν και η Ελλάδα ως προς τούτο έχει δηλώσει ότι δεν είναι η επισπεύδουσα.

Αυτή είναι η συνολική εικόνα που συνθέτει το αντιμαχόμενο σκηνικό στις διμερείς ελληνοτουρκικές σχέσεις στο Αιγαίο σήμερα.

Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ

Διαφορά προκύπτει ως μια διαφωνία σε ένα νομικό ή πραγματικό ζήτημα, μια διάσταση νομικών απόψεων ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή ενός κανόνα διεθνούς δικαίου, ή ως αμφισβήτηση νομίμου δικαιώματος που ένα κράτος αρύεται από το διεθνές δι-

καιο. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι διαφορές είναι επιδεκτικές δικαιοδοτικής επίλυσης¹³.

Όπως έχει διαπιστώσει και το ΔΔΧ το 1978 στην υπόθεση της *Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου*, η διαφορά περί την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας είναι νομική. Και ως νομική ως προς τη φύση της, αρμόδιο για την επίλυσή της είναι το ΔΔΧ ή εν γένει το σύστημα του δικαστικού ή διαιτητικού διακανονισμού¹⁴. Πώς προκαλείται διαφορά επί της οριοθέτησης και πώς προκύπτει υποχρέωση επίλυσης; Εφαρμοστέο δίκαιο για την οριοθέτηση είναι η ΣΔΘ του 1982, σύμφωνα με το άρθρο 83 προκειμένου για την υφαλοκρηπίδα και το άρθρο 74 προκειμένου για την ΑΟΖ. Τα συγκεκριμένα άρθρα αντανακλούν κανόνα εθιμικού δικαίου και ισχύουν *erga omnes* ανεξαρτήτως της ΣΔΘ. Τι προβλέπεται; Σύμφωνα με τα άρθρα 83 και 74 η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ μεταξύ κρατών με αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές θα ενεργείται με συμφωνία στη βάση του διεθνούς δικαίου, όπως αναφέρεται στο άρθρο 38 του Καταστατικού Χάρτη του ΔΔΧ (Κατ'Χάρτη/ΔΔΧ), με σκοπό την επίτευξη ενός δικαίου αποτελέσματος:

“The delimitation of the continental shelf between States with opposite or adjacent coasts shall be effected by agreement on the basis of international law, as referred to in Article 38 of the Statute of the International Court of Justice, in order to achieve an equitable solution.”

Διατυπώνεται σαφώς η υποχρέωση συμφωνίας για την οριοθέτηση. Η οποία συμφωνία οριοθέτησης αφορά ιδίως σε περιοχές γεωγραφικής στενότητας, όταν η απόσταση ανάμεσα στις αντικείμε-

¹³ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, Διαδικαστικές Προσεγγίσεις για την Επίλυση των Ελληνοτουρκικών Διενέξεων, στο ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΡΡΑΚΗΣ (επιμ.), *Αιγαίο, Εξελίξεις και Προοπτικές Επίλυσης των Ελληνοτουρκικών Διενέξεων*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 2003, σελ. 103, στη σελ. 105.

¹⁴ Βλέπε εκτενή ανάλυση στο ΗΑΡΙΤΙΝΙ ΔΙΠΛΑ, 1997, *ό.π.π.*, σελ. 158-163. Βλ. και ΧΑΡΙΤΙΝΗ ΔΙΠΛΑ, Ελληνοτουρκικός Διάλογος και Προοπτικές Επίλυσης της Διένεξης για την Υφαλοκρηπίδα: Πιθανά Σημεία Σύγκλισης και Διάστασης, στο ΣΤ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ (επιμ.), *Αιγαίο, Εξελίξεις και Προοπτικές Επίλυσης των Ελληνοτουρκικών Διενέξεων*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 2003, σελ. 29, στις σελ. 30-31.

νες ακτές είναι μικρότερη των 400νμ και η προέκτασή τους προκαλεί επικαλυπτόμενες διεκδικήσεις. Η ΣΔΘ αναφέρει ότι σε περίπτωση διαφωνίας ή μη επίτευξης συμφωνίας μέσα σε εύλογο χρόνο ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, όσο και της νεότερης ΑΟΖ, δηλαδή σε σαφή περίπτωση διαφοράς, προβλέπεται η παραπομπή στη διαδικασία της δικαιοδοτικής επίλυσης.

Όπως είναι διατυπωμένη η ταυτόσημη διάταξη στα άρθρα 74 και 83, περί οριοθέτησης, συνιστά υποχρέωση έναντι όλων των κρατών, ανεξάρτητα από το αν είναι μέρη στη ΣΔΘ¹⁵. Δεν υπάρχει καμία αναφορά σε μέθοδο ίσης απόστασης/μέσης γραμμής, όπως υπήρχε στην προγενέστερη Σύμβαση του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα, βάσει της οποίας η Ελλάδα είχε προβεί μονομερώς σε καθορισμό οριοθέτησης το 1973. Οι κανόνες οριοθέτησης που προβλέπονται στη ΣΔΘ 1982 δεν προσδιορίζονται με ακρίβεια. Έχουν εμπλουτιστεί είτε διά της διεθνούς πρακτικής συμφωνιών οριοθέτησης των κρατών είτε διά της διεθνούς νομολογίας¹⁶, ένα *acquis judiciaire*, όπως αναγνώρισε το 2014 το Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο στην υπόθεση οριοθέτησης μεταξύ Ινδίας-Μπαγκλαντές¹⁷.

Όσα ισχύουν σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα ισχύουν κατ'επέκταση και όσον αφορά στην οριοθέτηση ΑΟΖ, όταν και αν θεσπιστεί. Προς το παρόν δεν υπάρχει επίσημα διαφορά ως προς την ΑΟΖ, ιδιαίτερα μάλιστα στον βαθμό που η ζώνη αυτή δεν έχει θεσπιστεί ούτε έχει τεθεί προς οριοθέτηση.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ *FORUM* ΕΠΙΛΥΣΗΣ

Κεντρικό στοιχείο της ελληνοτουρκικής διαφοράς είναι και η διαδικασία, δηλαδή η μέθοδος (εξεύρεσης του τρόπου) επίλυσης της διαφοράς. Οι θέσεις των δύο κρατών έχουν εκφραστεί ήδη από το 1974. Η Τουρκία έχει σταθερά την τάση να θέτει όλα τα ζητήματα, να επιδιώκει συνολική λύση, και μόνον με διαπραγματεύση, και να

¹⁵ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2013, σελ. 19.

¹⁶ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 2013, *ό.π.*, σελ. 20-21.

¹⁷ *Bay of Bengal Maritime Boundary (Bangladesh v. India)*, Award, 7 July 2014, παρ. 339.

θεωρεί πολιτικές όλες τις διαφορές, οι οποίες επιλύονται χωρίς την επίκληση κανόνων του διεθνούς δικαίου. Κατά την ελληνική άποψη υπάρχει μια νομική διαφορά, αυτή για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, και επιδιώκεται η επίλυσή της επί τη βάση των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Η Ελλάδα από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 έχει επιδιώξει συστηματικά τον διάλογο επί της υφαλοκρηπίδας, προς τον σκοπό της παραπομπής της οριοθέτησής της στο ΔΔΧ. Δεν προέκρινε τη διαπραγματεύση παρά μόνον σε συνάρτηση με τη δυνατότητα παραπομπής της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας ενώπιον του ΔΔΧ. Αυτή είναι και η διαφορά ανάμεσα στην επιμονή στη διμερή πολιτική διαπραγματεύση και στην προοπτική της δικαστικής επίλυσης.

Μετά την ένταση του 1976 με την έξοδο του τουρκικού ωκεανογραφικού σκάφους HORA, που μετονομάστηκε σε Seismik I, για έρευνα υδρογονανθράκων σε διεκδικούμενες από την Ελλάδα περιοχές υφαλοκρηπίδας, η Ελλάδα προέβη σε μια διπλή κίνηση. Αφενός μεν προσέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑ/ΗΕ) αιτούμενη να διατάξει το τελευταίο τη διακοπή των τουρκικών ερευνών δυτικά των νησιών της Ελλάδας. Αφετέρου δε προσέφυγε προς το ΔΔΧ μονομερώς, αιτούμενη κατά πρώτον τη λήψη προσωρινών μέτρων και, κατά δεύτερον, την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου¹⁸. Το ΣΑ/ΗΕ στην απόφασή του 395/25-8-1976 θεώρησε μεν ότι υπάρχει κίνδυνος διατάραξης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, συνέστησε, όμως, στα μέρη την οδό της ειρηνικής επίλυσης. Παρότρυνε τα δύο κράτη στη συνέχιση των διαπραγματεύσεων και ει δυνατόν ακόμη και να επιλέξουν τη δικαιοδοτική οδό. Προσέδωσε μεγαλύτερη έμφαση στις διαπραγματεύσεις και ως παρεπόμενο μέσο πρότεινε τη δικαιοδοτική επίλυση. Δεν θα επρόκειτο για μια δυνατότητα εξεύρεσης λύσης ούτε μια διαταγή να διακόψει η Τουρκία τις ερευνητικές δραστηριότητές της επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας¹⁹. Το ΣΑ/ΗΕ έχει αποφασιστικό ρόλο στην εμπέδωση της διεθνούς ειρήνης και

¹⁸ Βλ. ALETTA MONDRÉ, *Forum Shopping in International Disputes*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2015, σελ. 104-107.

¹⁹ ΚΡΑΤΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ / ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗ, *Δίκαιο Θάλασσας*, (4^η έκδοση), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, Επίμετρο, σελ. 426.

ασφάλειας, πλην όμως είναι ένα αμιγώς πολιτικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών, ακολουθώντας πολιτικές εκτιμήσεις διπλωματικής εξομάλυνσης. Η προσφυγή στο ΣΑ/ΗΕ που προέβαλε τη λύση της συνέχισης των διαβουλεύσεων και την ελληνική αποδοχή της εκτίμησης αυτής, παρά το επείγον του χαρακτήρα των μέτρων, ήταν μια ατυχής επιλογή και αποτελούσε μια αρνητική προϋπόθεση το ότι προκατέλαβε την εξέλιξη της υπόθεσης περί προσωρινών μέτρων που παράλληλα υποβαλλόταν στο ΔΔΧ²⁰. Εξάλλου, ούτε η μονομερής προσφυγή ευδοκίμησε. Το ΔΔΧ απέρριψε το αίτημα για λήψη προσωρινών μέτρων. Απέρριψε εξίσου και το αίτημα εκδίκασης με σκοπό την οριοθέτηση λόγω έλλειψης αρμοδιότητας, όπως θα αναλυθεί.

Στο ζήτημα της ειρηνικής επίλυσης η Ελλάδα επιχείρησε να επιτύχει συμφωνία με την Τουρκία σχετικά με παραπομπή στο ΔΔΧ. Τον Μάιο του 1975, υιοθετώντας το Κοινό Ανακοινωθέν (ΚΑ) των Βρυξελλών, η Ελλάδα έφτασε πολύ κοντά σε συμφωνία με την Τουρκία να παραπεμφθεί η διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο ΔΔΧ. Με το ΚΑ υιοθετείτο η ειρηνική επίλυση μέσω διαπραγματεύσεων και μέσω του ΔΔΧ όσον αφορά στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Από τη δρομολόγηση αυτή υπαναχώρησε η Τουρκία και έτσι χάθηκε μια ευκαιρία. Το ΚΑ των Βρυξελλών του 1975 θα ήταν δυνατόν να αποτελέσει το απαραίτητο συνυποσχετικό για παραπομπή στο ΔΔΧ. Εν τούτοις, η μετέπειτα παλινωδία της Τουρκίας οδήγησε σε νέο ανακοινωθέν τον Νοέμβριο του 1975, με το οποίο οι δύο χώρες συμφώνησαν να διαπραγματευτούν συνυποσχετικό για παραπομπή στο ΔΔΧ της διαφοράς οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας.

Όταν το 1976, με αφορμή τις ερευνητικές δραστηριότητες του τουρκικού σκάφους HORA, η Ελλάδα με βάση το ΚΑ Βρυξελλών του Μαΐου 1975 προσέφυγε μονομερώς στο ΔΔΧ ζητώντας οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, το τελευταίο απέρριψε την προσφυγή

²⁰ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 1988, *ό.π.*, σελ. 289. Και όπως τονίζει ο Ροζάκης, το ΔΔΧ στην εκδίκαση των προσωρινών μέτρων μνημόνευσε εμφαντικά το γεγονός της παράλληλης προσφυγής στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ και της ευμενούς αποδοχής της απόφασής του από τον (τότε) Έλληνα Υπουργό των Εξωτερικών.

λόγω έλλειψης αρμοδιότητας. Ποιο ήταν το νομικό σκεπτικό; Το ΔΔΧ αναγνωρίζει ότι ένα ΚΑ συνιστά διεθνή συμφωνία περί παραπομπής μιας διαφοράς σε δικαστικό ή διαιτητικό διακανονισμό, αν από τους όρους του ΚΑ προκύπτει πρόθεση νομικής δέσμευσης²¹. Εν τούτοις, θεώρησε ότι το ΚΑ του Μαΐου 1975, επί του οποίου η Ελλάδα στοιχειοθετούσε την αρμοδιότητα, δεν θεμελιώνει μια κοινή συναίνεση παραπομπή της διαφοράς αυτής στο ΔΔΧ. Κατά τη δικαστική κρίση, από τη συνολική εξέταση των ΚΑ που υιοθετήθηκαν πριν και μετά, δεν προέκυπτε ότι η πρόθεση συναίνεσης ήταν δυνατόν να συνάγεται από το ΚΑ του Μαΐου. Όπως παρατήρησε το ΔΔΧ, με το νεότερο ΚΑ που υιοθετήθηκε τον Νοέμβριο του 1975 τα δύο κράτη συμφωνούσαν να καταρτίσουν συνυποσχετικό για παραπομπή των σημείων διαφωνίας ως προς την υφαλοκρηπίδα στο ΔΔΧ. Συνεπώς, υπό αυτό το δεδομένο το ΔΔΧ κατέληξε στο ότι το ΚΑ του Μαΐου 1975 δεν ήταν δυνατόν να αποτελέσει τη βάση αρμοδιότητας.

Η Ελλάδα επιχείρησε ομοίως να θεμελιώσει την αρμοδιότητα του ΔΔΧ στη ρήτρα δικαιοδοσίας του άρθρου 17 της *Γενικής Πράξης Ειρηνικού Διακανονισμού των Διεθνών Διαφορών* του 1928, στην οποία Ελλάδα και Τουρκία κατέστησαν συμβαλλόμενα μέρη θέτοντάς την σε ισχύ το 1931 και το 1934, αντίστοιχα. Πρωτίστως, το ΔΔΧ εξέτασε στο στάδιο του τύποις παραδεκτού τη θεμελίωση της συναίνεσης περί παραπομπής στη βάση και της ελληνικής επιφύλαξης, που υποβλήθηκε με την επικύρωση της εν λόγω Γενικής Πράξης. Με την ελληνική επιφύλαξη εξαιρούνται υποχρεωτικά οι διαφορές που αφορούν σε *territorial status*. Όπως, όμως, ερμηνεύθηκε από το ΔΔΧ, ο όρος *territorial status* αποδίδεται σύμφωνα με την έννοια που έχει στον τρέχοντα χρόνο, και όχι με την έννοια της εποχής σύναψης της συνθήκης (*'intertemporal law'*). Έκρινε ότι με αυτή την εξελικτική ερμηνεία στον όρο *territorial status* περιλαμβάνεται εννοιολογικά και η υφαλοκρηπίδα. Και ως εκ τούτου, κατά το ΔΔΧ, η επιφύλαξη αποσκοπούσε στο να εξαιρεθούν από την εκδίκαση διαφορές που αφορούν και στην υφαλοκρηπίδα. Έτσι, το

²¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case* (judgment), ICJ Rep., [1978], παρ. 96.

ΔΔΧ έκρινε και με την εν λόγω Γενική Πράξη εαυτό αναρμόδιο να εκδικάσει επί της ουσίας τη μονομερή προσφυγή της Ελλάδας²².

Το 1976, στον απόηχο της παραπάνω απόφασης 395/25-8-1976 του ΣΑ/ΗΕ στο οποίο προσέφυγε η Ελλάδα, υιοθετήθηκε μεταξύ των δύο χωρών, προκειμένου να επανεκκινήσει ο διάλογος, το Πρακτικό της Βέρνης στις 11 Νοεμβρίου ίδιου έτους· ένα μορατόριουμ αποχής από μονομερείς ενέργειες στις επίμαχες περιοχές που ήταν αντικείμενο διαφοράς περί την οριοθέτηση, όσο θα διαρκούσαν οι διαπραγματεύσεις, τις οποίες συμφώνησαν να συνεχίσουν.

Το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980 διακρίνεται για την απόρριψη κάθε διαλόγου με την Τουρκία με πρόσχημα την εκ μέρους της τελευταίας αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων με επίκεντρο τα νησιά του Αιγαίου. Η τότε σοσιαλιστική κυβέρνηση δεν αποδεχόταν την ύπαρξη διαφοράς και ιδίως τη διαπραγμάτευση ως μέσο για την επίλυση. Στο δεύτερο μισό της περιόδου κυριάρχησε η κρίση του Μαρτίου 1987, που έφερε τις δύο χώρες στα πρόθυρα της πολεμικής αναμέτρησης. Αφορμή αποτέλεσε μια παρερμηνεία ή παρεξήγηση που προκάλεσε η κίνηση να εξαγοράσει η Ελλάδα την πλειοψηφία των μετοχών της Γαλλο-Καναδικής κοινοπραξίας. Η εταιρία εκείνη την περίοδο εκμεταλλευόταν, έστω και με διαλείμματα αποχής, τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων του Πρίνου, σε περιοχές εμφανώς ελληνικής υφαλοκρηπίδας, αλλά εντός του αυστηρού ορίου των 6νμ αιγιαλίτιδας ζώνης. Η κίνηση αυτή εκλήφθηκε διαφορετικά από την Τουρκία: ότι η Ελλάδα με την ανάληψη του ελέγχου επί της εταιρίας επρόκειτο να προβεί σε γεωτρήσεις πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης, σε αντίθεση με όσα μεταξύ των δύο κρατών συμφωνήθηκαν με το Πρακτικό της Βέρνης του 1976. Αυτή ήταν η άποψη της Τουρκίας.

Το επεισόδιο, όπως καταγράφηκε ως κρίση του Μαρτίου 1987, οδήγησε μετά από αλληπάλληλες ανταλλαγές απόψεων και μηνυμάτων, ανάμεσα στον Παπανδρέου και τον Οζάλ, σε συνομιλίες στο Νταβός της Ελβετίας για εξομάλυνση. Στη συνάντηση υπήρξε δέσμευση να επικεντρώσουν τα μέρη την προσοχή τους στη δημιουργία μόνιμων ειρηνικών σχέσεων αλλά και να προωθήσουν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και άλλες συμφωνίες χαμηλής πο-

²² Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 1988, *ό.π.*, σελ. 295-297.

λιτικής. Παράλληλα συμφωνήθηκε να εξεταστούν δυνατότητες γεφύρωσης του χάσματος εκεί όπου υπάρχουν προβλήματα, κινούμενες και οι δύο χώρες προς μόνιμες λύσεις. Έτσι, από το όχι στον διάλογο της πρώτης θητείας της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, το τέλος της δεύτερης θητείας της συμπίπτει με μια κλίση προς τον διάλογο, έχοντας, κατά την εκτίμηση των επικριτών του, θέσει στο ράφι το κυπριακό που πάντοτε θεωρείτο ως προϋπόθεση για την όποια ειρηνική επίλυση στα ελληνοτουρκικά²³. Το Νταβός επικρίθηκε κυρίως από όσους τάσσονταν κατά κάθε διαλόγου με την Τουρκία· με ισχυρότερο το πρόσχημα ότι χρειαζόταν προετοιμασία ή ότι θα έπρεπε να είχε τεθεί ως προϋπόθεση διαλόγου το ζήτημα της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων από την κατεχόμενη Κύπρο, καθώς και η ανατροπή της ανακήρυξης της “ΤΔΒΚ”. Το πνεύμα Νταβός, όπως επικράτησε, έδωσε μια ελπίδα περί ανταλλαγής απόψεων ανάμεσα στις δύο χώρες. Αλλά μετά την αντίδραση στο εσωτερικό μέτωπο, ο Ανδρέας Παπανδρέου αναδιπλώθηκε με εκείνο το περίφημο *mea culpa*²⁴.

Από άποψη επίλυσης μετά τη δεκαετία του 1980, εκτός από τις συναντήσεις Νταβός, δεν σημειώθηκε κάποια σημαντική εξέλιξη. Το επεισόδιο των Ιμίων του 1996, εκτός από τον νέο γύρο αμφισβητήσεων σε βάρος κυριαρχίας νησίδων ή βράχων, ανέδειξε ακόμη περισσότερο την ανάγκη επίλυσης. Δεν ήταν μόνον οι παρορμητικές διακηρύξεις περί ΔΔΧ, όπως η περίφημη φράση: “αν επιθυμεί η Τουρκία μπορεί να προσφύγει και η Ελλάδα θα ακολουθήσει”²⁵. Με παραίτηση της τότε προεδρίας της ΕΕ και με ελληνική

²³ Σε μια δε από τις Επιτροπές που συστάθηκαν, στην Πολιτική Επιτροπή, οι δύο πλευρές δήλωσαν στη ροή του διαλόγου ότι θα απέχον από πράξεις που θα συνιστούσαν παραβίαση ή θα ανέτρεπαν την πορεία του διαλόγου. Σε αυτό το σημείο προκλήθηκε η εμπλοκή διότι η Ελληνική πλευρά προώθησε τη δικαστική επίλυση της υφαλοκρηπίδας σε αντίθεση με την Τουρκική που παρέμενε σταθερή στη συνολική διευθέτηση με διαπραγματεύσεις. Βλ. και ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, 2015, *ό.π.*, σελ. 382 επ.

²⁴ Βλ. ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ, 2007, *ό.π.*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, σελ. 149-160.

²⁵ Προσφυγή στη Χάγη; Επ’ αυτού η Ελλάδα πολύ βιαστικά δήλωσε ότι, αν επιθυμεί η Τουρκία, μπορεί να προσφύγει και η Ελλάδα θα ακολουθήσει. Το μέλλον θα δείξει τι μέλλει γενέσθαι. Πάντως, σε μια τέτοια αμφι-

πρωτοβουλία συστάθηκε το 1997 μια επιτροπή σοφών από τις δύο χώρες· η επιτροπή θα διερευνούσε κοινές αντιλήψεις των δύο κρατών ως προς βασικούς θεσμούς του διεθνούς δικαίου· ως ένα κοινό έδαφος, έναν κοινό παρανομαστή πάνω σε αρχές που θα αποτελούσαν το θεμελιακό πλαίσιο για μια σοβαρή συζήτηση επίλυσης των ζητημάτων μελλοντικά²⁶. Δεν είχε συνέχεια.

Παρεμβλήθηκε η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ στη Μαδρίτη το 1997. Στο περιθώριο της Συνόδου υιοθετήθηκε κείμενο δήλωσης με επίκεντρο την ειρηνική επίλυση, τον σεβασμό της κυριαρχίας των δύο πλευρών, την αποχή από μονομερείς ενέργειες όσο και την αναγνώριση των εύλογων (*legitimate*), ζωτικών συμφερόντων (*vital interests*) των δύο πλευρών. Κάτι που επαναλαμβάνεται με κριτική διάθεση, επειδή στενά ερμηνευόμενη, η αποστροφή αυτή, κατά μian άποψη, ευνοεί τις τουρκικές θέσεις, όπως πάγια έχουν εκφραστεί²⁷. Παρότι εύλογα συμφέροντα αναλογούν και στις δύο χώρες.

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΣΤΟ ΕΛΣΙΝΚΙ ΤΟΥ 1999 ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ

Η πιο πρόσφατη φάση αφορά στην επαναπροσέγγιση που επισημοποιείται στην ώριμη μορφή της με τη διπλωματία των σεισμών και λαμβάνει μια πιο δεσμευτική μορφή με τα Συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι του 1999²⁸. Προάγγελος της στρο-

σβήτηση η Ελλάδα δεν είναι η επισπεύδουσα, αν και το πλέον αρμόδιο να επιλύσει διαφορές εξαιτίας αμφισβητήσεων κυριαρχίας είναι το ΔΔΧ. Η Ελλάδα σε αυτό το ζήτημα είναι αρκετά ισχυρή. Η Τουρκία, όμως, πέρα από την αρνητική πρόσληψη για την Ελλάδα που έχει μια δήλωση περί αμφισβήτησης κυριαρχίας, ακόμη κι αν έθεσε το ζήτημα για λόγους τακτικής προφανώς θα έχει και ανάλογη δυσκολία για να άρει μια τέτοια θεωρία.

²⁶ Βλ. ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ, 2007, *ό.π.*, σελ. 174.

²⁷ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκης, 2015, σελ. 506-507.

²⁸ Βλ. PANAYOTIS TSAKONAS, *The Incomplete Breakthrough, Grasping Greece's Socialization Strategy*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010, σελ. 110 επ. και 119 επ.

φής αυτής και όσων επακολούθησαν ήταν η βήμα προς βήμα προσέγγιση με την Τουρκία και η έξοδος από την αδράνεια ή την αντιπαράθεση, τακτική που όχι μόνο δεν ωφέλησε αλλά τουναντίον προκαλούσε όλο και περισσότερες νέες διεκδικήσεις αλλά και ενέργειες που πυροδοτούσαν το σκηνικό των ελληνοτουρκικών σχέσεων²⁹. Το Ελσίνκι άνοιξε τον δρόμο στην τουρκική υποψηφιότητα υπό την εκπλήρωση δύο όρων: αυτόν της υποψηφιότητας προς ένταξη της Κύπρου - παρά την εσωτερική εκκρεμότητα - και αυτόν της διευθέτησης των εκκρεμών ελληνοτουρκικών διαφορών με ορίζοντα μέχρι το 2004. Με τις προβλέψεις των Συμπερασμάτων, εξασφαλίζεται η προσφυγή στο ΔΔΧ προς επίλυση, αν ως το ορόσημο του 2004 δεν είχε επιτευχθεί δυνατότητα διευθέτησης διά των διαπραγματεύσεων³⁰. Το 2004 ήταν το χρονικό ορόσημο, διότι τότε θα κρινόταν η υποψηφιότητα της Τουρκίας. Με βάση αυτήν την απόφαση, δρομολογήθηκε η διαδικασία των διερευνητικών επαφών με την Τουρκία τον Μάρτιο 2002.

Οι διερευνητικές επαφές θεσμοθετήθηκαν ως προ-διαπραγματευτικό στάδιο στο πλαίσιο της προοπτικής επίλυσης και επιταχύνθηκαν έως τα τέλη του 2003 με στόχο να επιτευχθεί ο στόχος του χρονοδιαγράμματος. Δεν αποτελούν κύρια διαπραγμάτευση επί της οριοθέτησης. Σε αυτή τη φάση θα την οδηγήσουν οι διερευνητικές επαφές όταν ολοκληρωθούν³¹. Από το 2004, με την κυβερνητική αλλαγή πολιτικής, οι διερευνητικές επαφές χαλάρωσαν αντί να συνεχίσουν με τον αρχικό εντατικό ρυθμό, παρότι διεξάγονταν με συχνότητα χωρίς, όμως, πρόθεση ουσιαστικής προόδου, με ένα θετικό διάλειμμα το διάστημα από τα μέσα 2006 έως τα τέλη του 2007. Επαναδραστηριοποιήθηκαν από τον Μάιο του 2010, ανακτώντας την ατζέντα θεμάτων και τον ταχύ ρυθμό σε συνέχεια της πορείας

²⁹ Βλ. πρόλογο ΧΡΗΣΤΟΥ ΡΟΖΑΚΗ, Τα Διδάγματα της Διεθνούς Διαπραγματευτικής Εμπειρίας και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, στο Ομάδα Διαχείρισης Συγκρούσεων του Harvard, *Συγκριτικές Ειρηνευτικές Διαδικασίες, Μια Ανάλυση των Διαδικασιών Διαπραγμάτευσης και Συμφιλίωσης*, Αθήνα, εκδ. Λιβάνη, 2001, σελ. 11, στις σελ. 26 επ.

³⁰ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2003, *ό.π.*, στη σελ. 104.

³¹ Βλ. διαφορετική άποψη στο ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ, 2015, *ό.π.*, σελ. 576-579.

που ανακόπηκε στις αρχές του 2004. Διατηρήθηκε μια σταθερή πρόοδος μέχρι το 2011, οπότε, ένεκα και της δημοσιονομικής κρίσης, ο ρυθμός χαλάρωσε. Παρόλα αυτά δεν διακόπηκαν, αν και με διακυμάνσεις στους ρυθμούς επεκτάθηκαν στο ίδιο μοτίβο ως τα τέλη του 2014. Επαναλήφθηκαν ουσιαστικά και πάλι από το 2015 και μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί 60 γύροι διερευνητικών επαφών.

Η δέσμευση που προβλέφθηκε από τα συμπεράσματα του Ελσίνκι του 1999 για την υποχρεωτική πρόοδο στην επίλυση διαφορών με στόχο την παραπομπή στο ΔΔΧ ήρθη το 2004. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία βρέθηκε από τότε χωρίς την πίεση που είχε επιτευχθεί με το Ελσίνκι. Ίσως διατυπώνονται και διαφορετικές, αντίθετες απόψεις, αλλά αυτή είναι η πραγματικότητα. Το Ελσίνκι ήταν μια δέσμευση προς την ΕΕ, επειδή η πρόοδος της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας συναρτάτο με την πρόοδο της επίλυσης της ελληνοτουρκικής διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Μάλιστα για την απομείωση του Ελσίνκι προβάλλεται σκοπίμως η αρνητική άποψη ότι δήθεν θα ετίθεντο στην ατζέντα και ζητήματα γκρίζων ζωνών. Πράγμα που δεν συνέβη. Τέτοιες απόψεις ταυτίζονται με αρνητικές ή επικριτικές προσεγγίσεις προκειμένου να αποτραπεί οποιαδήποτε μορφή διαλόγου με την Τουρκία για θέματα υψηλής πολιτικής.

Η πρακτική σχετικά με τη διαδικασία διαμορφώθηκε στο πλαίσιο των διερευνητικών επαφών (ιδίως της περιόδου 2002-2003 που συνεχίζεται). Κατά τα γραφόμενα Σημίτη για την περίοδο 2002-2003, αντικείμενο της κύριας διαπραγματεύσεως, δηλαδή η επόμενη φάση που συζητείται κατά τις διερευνητικές, είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Και σε περίπτωση μη συμφωνίας, στο τέλος μιας άκαρπης κύριας διαπραγματεύσεως, θα είναι δυνατόν να επιλέγεται με συνυποσχετικό η παραπομπή στο ΔΔΧ προς επίλυση. Αναγνωρίζει, όμως, ο ίδιος ότι κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για το συνυποσχετικό, είναι πιθανόν να προκύψει δυνατότητα εξεύρεσης λύσης σε ορισμένα θέματα, οπότε γι' αυτά θα μπορούσε να υπάρξει συμφωνία. Πάντως, απώτερος κριτής των διαφορών θα θεωρείται το ΔΔΧ. Παράλληλα, πάλι όπως σημειώνεται στο βιβλίο, πριν από κάθε κατ'αρχήν συμφωνία για έναρξη διαπραγματεύσεων

για την υφαλοκρηπίδα θα έχει προηγηθεί η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης, έστω και με κυμαινόμενο επιλεκτικό εύρος³².

Η ΠΤΥΧΗ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ

Τι είναι οι διερευνητικές επαφές; Στην επιστήμη των διαπραγματεύσεων αποκαλούνται προ-διαπραγμάτευση. Στην έξοχη μελέτη του Frank Pfetsch, *Negotiating Political Conflicts*, του 2007³³, η διαπραγμάτευση διακρίνεται σε τρεις φάσεις: στην προ-διαπραγμάτευση, στην κύρια επί των λεπτομερών ρυθμίσεων διαπραγμάτευση, και στην εφαρμογή της συμφωνίας προϊόντος της διαπραγμάτευσης. Η πρώτη φάση είναι σημαντική διότι σε αυτήν διερευνώνται ή βολιδοσκοπούνται οι προθέσεις των μερών, πρωτίστως αν θέλουν να διαπραγματευθούν. Στην προ-διαπραγμάτευση ανταλλάσσονται απόψεις περί των επιδιώξεων και καθορίζονται οι αρχές που θα διέπουν τις διαπραγματεύσεις, τόσο επί της ουσίας όσο και επί της διαδικασίας. Καταρτίζεται η ατζέντα της κύριας διαπραγμάτευσης και σε αυτό το συνδυαστικό πλαίσιο συμφωνούνται τα θέματα ή το θέμα που οι πλευρές θα διαπραγματευθούν. Με την ατζέντα επίσης ορίζονται τα τεχνικά ζητήματα, όπως είναι η σύνθεση των αντιπροσωπειών, τα τεχνικά μέσα, εν προκειμένω οι χάρτες, ή άλλα εμπειρικά στοιχεία, τα προηγούμενα κρατικής πρακτικής, καθώς και τόσο το χρονοδιάγραμμα όσο και ο μηχανισμός άρσης των αδιεξόδων.

Στη φάση της προ-διαπραγμάτευσης μπορούν να ρυθμιστούν όλα τα διαδικαστικά ζητήματα που θα εγερθούν στην κύρια διαπραγμάτευση. Θα μπορούσε ακόμη να προβλεφθεί η ασφαλής προοπτική της παραπομπής σε διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς μέσω σύνταξης συνυποσχετικού· ή και αυτόματα, υπό τον όρο της δέσμευσης από τα μέρη εκ των προτέρων, αν παρέλθει το χρονοδιάγραμμα της διαπραγμάτευσης μέσα στο οποίο οι πλευρές δεν έχουν κατα-

³² Βλ. ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005, σελ. 101-104.

³³ Βλ. FRANK PFETSCH, *Negotiating Political Conflicts*, Basingstoke, Palgrave, 2007, σελ. 10 επ.

λήξει σε συμφωνία. Η προ-διαπραγμάτευση οριστικοποιείται είτε με συμφωνία είτε με κοινή δήλωση. Αυτό είναι ένα πρότυπο³⁴.

Στο σημείο αυτό, έναντι της δικαστικής επίλυσης, είναι δυνατόν να επισημανθεί και η αξία της διαπραγμάτευσης, η οποία ως μέσο επίλυσης ούτως ή άλλως είναι αναγκαία για την επίτευξη οιασδήποτε διεθνούς συμφωνίας, της οριοθέτησης περιλαμβανομένης. Ακόμη δε και αν οι πλευρές συμφωνήσουν σε δικαστική επίλυση, η διαπραγμάτευση είναι απαραίτητη για την κατάρτιση συνυποσχετικού, της ειδικής συμφωνίας περί παραπομπής στο ΔΔΧ ή σε *ad hoc* διαιτησία ανάλογα. Στη δεύτερη φάση, ο συνδυασμός σύνταξης συνυποσχετικού και επίλυσης παρεμπιπτόντων εκκρεμών ζητημάτων είναι εφικτός.

Επιτυχής είναι η διαπραγμάτευση που διεξάγεται με καλή πίστη, που οδηγεί σε οριστική συμφωνία, δεσμευτική, και από την οποία θα απορρέουν έννομα αποτελέσματα. Η διαπραγμάτευση επί τη βάσει αρχών είναι αυτή που κερδίζει έδαφος για μια συμφωνία που εκπληρώνει το αμοιβαίο όφελος, συμβιβαστικά ικανοποιεί τα εκατέρωθεν συμφέροντα, μέσα από μια διαδικασία που ενσωματώνει, απορροφά και δεν ανανεώνει συγκρούσεις, και προεγγράφει μια βιώσιμη σχέση³⁵. Παρόλα αυτά, η επιλογή των διαπραγματεύσεων δεν είναι πάντοτε αυτονόητη. Τα κράτη πρέπει να πεισθούν ότι το κόστος της μη επίλυσης ή της μη προώθησης μιας βελτιωμένης, συγκριτικά με την παρούσα, κατάστασης, είναι υψηλότερο από την επίλυση για να επιλέξουν τη λύση της εξομάλυνσης ή της εποικοδομητικής συμφωνίας.

Στη διαπραγμάτευση η αναγωγή στο διεθνές δίκαιο ως βάση επίλυσης δεν είναι υποχρεωτική. Η διαπραγμάτευση είναι πολιτικό μέσο επίλυσης διαφορών και χωρίς τη δέσμευση να διέπεται από

³⁴ Βλ. γενικά ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Διεθνείς Διαπραγματεύσεις, Θεωρία και Τεχνική Οικοδόμησης Διεθνούς Κοινού Συμφέροντος*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 77 επ.

³⁵ Βλ. ROGER FISHER / WILLIAM URY / BRUCE PATTON, (second edition), *Getting to Yes, Negotiating Agreement without Giving In*, New York, Penguin Books, 1991, σελ. 81 επ. Η παραπάνω άποψη προσεταιρίζεται την προσέγγιση του Roger Fisher και των συνεργατών του Harvard Negotiation Project, και αποτυπώνεται σε σειρά βιβλίων με βασικό το ROGER FISHER *et al*, 1991, *ό.π.*

αρχές και κανόνες του διεθνούς δικαίου. Παρόλα αυτά, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να γίνεται διαπραγμάτευση με βάση τους κανόνες διεθνούς δικαίου. Κάθε πρόταση είναι *ad referendum*. Η τελική έκβαση καθορίζεται από τους πολιτικούς αντιπροσώπους. Τίποτε δεν συμφωνείται αν δεν έχει επιτευχθεί συνολική συμφωνία. *Nothing is agreed unless everything is agreed*. Η διαπραγμάτευση είναι καθαρά πολιτική ως μέθοδος χωρίς δεσμεύσεις. Μόνον η συμφωνία - τυπική ή ανεπίσημη - προκαλεί τις προβλεπόμενες δεσμεύσεις.

Αντίθετα, το όποιο δικαιοδοτικό μέσο κληθεί να εκδικάσει, θα βασισθεί για την επίλυση μόνον και αποκλειστικά στο διεθνές δίκαιο και η απόφασή του θα είναι δεσμευτική για τα αντίδικα κράτη. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι περισσότερες από τις υποθέσεις περί οριοθέτησης που μετά από αδυναμία συμφωνίας μέσω διαπραγματεύσεων έχουν καταλήξει με βάση συνυποσχετικό σε δικαστική επίλυση αφορούν κράτη που ανήκουν σε αντίθετες σχολές μεθόδου οριοθέτησης (μέση γραμμή vs ευθυδικίας).

Η νομική λύση προσφέρει εχέγγυα ασφάλειας και αντικειμενικότητας βάσει αρχών και κανόνων διεθνούς δικαίου περισσότερο, παρά πολιτικών αντιλήψεων. Ανεξαρτήτως όμως προσφυγής στη δικαιοσύνη, που θα χρησιμοποιήσει μόνο το διεθνές δίκαιο για την επίλυση, η προσφυγή σε νομικές αρχές και κανόνες κατά τη διαπραγμάτευση συνιστά αυτό που οι θεωρητικοί αποκαλούν χρήση αντικειμενικών κριτηρίων ή και προηγούμενων (*precedents*) και συνεισφέρει σε μια επιτυχή και δίκαιη (*fair*) έκβαση. Τα μέσα που προσφέρονται στο μεταπολεμικό διεθνές δίκαιο ως μέθοδοι επίλυσης είναι πολιτικά και νομικά. Άλλοτε η διαπραγμάτευση είναι αρκετή για τη συμφωνία, σε άλλες δε περιπτώσεις, εφόσον η πολιτική μέθοδος δεν επαρκεί, η επίλυση από δικαστήριο, εφόσον πρόκειται για διαφορά ως προς την ερμηνεία κανόνα, ή επίλυση αμφισβήτησης, προβάλλει ως η μόνη επιλογή. Τα μέσα αυτά τα έχει εμπνευσθεί και υιοθετήσει η ίδια η οργανωμένη διεθνής κοινότητα, και τα επικαλείται σε περιπτώσεις διαφορών. Κοινός δε παρονομαστής παραμένει ότι η διαπραγμάτευση αποτελεί τη βάση για την προαγωγή σχέσεων, καθώς και μέσο για την εξομάλυνση των διαφορών. Είναι ένα πρώτο και καθοριστικό βήμα. Παρέχει τη δυνατότητα

στα κράτη να ανταλλάξουν μεταξύ τους τις βουλήσεις και τα συμφέροντα που κρύβονται πίσω από τις θέσεις τους³⁶.

Ομοίως, η διαπραγμάτευση είναι απαραίτητη ακόμη κι αν τα κράτη σε μια διαφορά αποφασίσουν να την παραπέμψουν για οριστική επίλυση επί τη βάση του διεθνούς δικαίου σε δικαιοδοτικό όργανο³⁷. Παρόλα αυτά, επειδή κυριαρχείται από τη βούληση των κρατών, παρέχει τον ανάλογο βαθμό ευελιξίας. Η περίπτωση να ξεκινά η διαπραγμάτευση και να έχουν προαποφασίσει τα κράτη ότι αν η προσπάθεια επίλυσης και συμφωνίας δεν επιτευχθεί, ή για όσα θέματα δεν έχουν διευθετηθεί, τότε η διαφορά θα παραπεμφθεί προς επίλυση στο δικαστήριο, είναι καθ'όλα ορθή. Δηλαδή υπάρχει η δυνατότητα - ανήκει στην ελευθερία των κρατών η επιλογή αυτή - να επινοηθεί ένας συνδυασμός πολιτικού και νομικού μέσου επίλυσης σε μια συμπληρωματική μεταξύ τους σχέση. Ας δοθεί πρώτα στα κράτη η ευκαιρία να επιχειρήσουν με δική τους πρωτοβουλία και έλεγχο την επίλυση, ας εξαντλήσουν, ει δυνατόν, αυτή την ευκαιρία, προτού την αναθέσουν στο δικαστήριο. Ακόμη και στη φάση σύνταξης του συνυποσχετικού, πριν την παραπομπή, υπάρχει η δυνατότητα να επιλύονται διαφορές, ώστε να μην καταλήγουν στη δικαστική κρίση. Το δικαστήριο είναι ένα νομικό μέσο που μπορεί μεν να κρίνει κατά βάση με νομικές αρχές και κανόνες, αλλά δεν θα επιδείξει απαραίτητη ευελιξία ή δεν θα προσεγγίσει τη

³⁶ Οι θέσεις συνήθως είναι δύσκαμπτες και δεν οδηγούν σε συμφωνία, διότι κανένα κράτος δεν προτίθεται να μετακινηθεί έστω ένα εκατοστό από τις θέσεις του. Διαπραγμάτευση επί των θέσεων εμποδίζει τη συμφωνία. Η διαπραγμάτευση που ικανοποιεί αμοιβαία συμφέροντα και τα μεγιστοποιεί έχει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας και δημιουργίας μιας βιώσιμης σχέσης. Τα συμφέροντα συνήθως υποκρύπτονται πίσω από τον λόγο για τον οποίο ένα κράτος προωθεί μια συγκεκριμένη θέση. Συνεπώς σε μια διαπραγμάτευση τα κράτη πρέπει να γνωρίζουν καλά τα συμφέροντα, να τα ανιχνεύουν, η κάθε μια πλευρά αυτά της άλλης, και να επιχειρούν την πρόωθηση των δικών τους συμφερόντων.

³⁷ Μια αναμενόμενη διαπραγμάτευση για την κατάρτιση συνυποσχετικού παραπομπής στο δικαστήριο δεν είναι πάντοτε η μόνη προσέγγιση. Αυτό θα συνέβαινε αν τα κράτη ήταν τόσο σαφή στις απόψεις τους: οπότε και τη μέθοδο αυτή την επιλέγουν είτε εξαρχής είτε στο τέλος μιας άκαρπης διαπραγμάτευσης.

διαφορά με γνώμονα την αμοιβαία ικανοποίηση συμφερόντων, όπως θα συνέβαινε αν η διαφορά παρέμενε προς επίλυση, αλλά με καλή πίστη, στο τραπέζι της διαπραγμάτευσης. Η παραπομπή στο δικαστήριο θα οριστικοποιήσει τη διευθέτηση και θα εξαλείψει τη διαφορά. Η συμπληρωματική χρήση πολιτικών και νομικών μέσων αποτελεί μια ορθή στρατηγική.

Η ΎΛΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ

Ένα παρεμφερές ζήτημα που εγείρεται στον δημόσιο διάλογο είναι το αν η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας συνιστά το μοναδικό ζήτημα. Πράγματι, η οριοθέτηση είναι μια αμιγώς νομική διαφορά. Αν δεν επιλυθεί, δεν διασφαλίζεται η άσκηση δικαιωμάτων χωρίς αμφισβητήσεις. Η οριστικοποίηση των συνδεδεμένων ζητημάτων πρέπει να προηγείται. Αυτό το σημείο αφορά στο οριστικό εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης που είναι το εσωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας. Είναι σημαντικό ζήτημα. Το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης που θα δηλωθεί κατά τη χάραξη θα είναι μάλλον οριστικό μετά την τελική οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, όπως έχει υπογραμμίσει και το ΔΔΧ το 2001 στην υπόθεση *Κατάρ / Μπαχρέϊν*.

Επί της ουσίας και της διαδικασίας είναι πάγια η θέση της Ελλάδας περί μιας νομικής διαφοράς, αυτής για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Εσχάτως έχει προστεθεί στη δημόσια συζήτηση η εκδοχή της διεύρυνσης της περιοχής προς οριοθέτηση με την περίληψη και της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου. Στην περιοχή αυτή πρωταγωνιστικό ρόλο στον υπολογισμό των σχετικών προς οριοθέτηση ακτών θα μπορούσε να παίξει και η νότια και νοτιοανατολικά της Κρήτης-Κάσου-Καρπάθου-Ρόδου εν είδει τόξου ακτογραμμή συμπληρούμενη και με τον υπολογισμό των ακτών του μικρού συμπλέγματος του Καστελόριζου. Παράλληλα, έχει αναπτυχθεί και δημόσιος διάλογος γύρω από την ΑΟΖ που χωρικά συμπίπτει με την υφαλοκρηπίδα, αλλά συνιστά προστιθέμενη αξία σε αυτήν της υφαλοκρηπίδας. Η απλή κήρυξη της δεν θα συνεπαγόταν αυτόματα και άσκηση των δικαιωμάτων χωρίς οριοθέτηση με συμφωνία. Η αντίπερα Τουρκία, ενώ δείχνει ότι συμφωνεί σε μια προοπτική οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, εν τούτοις, όπως προκύπτει από τις δημόσιες δηλώσεις Τούρκων αξιωμα-

τούχων, δεν θα συναινούσε ως προς την οριοθέτηση και ΑΟΖ. Σε αντίθεση με το Αιγαίο, η Τουρκία δεν θα είχε αντίρρηση διαπραγμάτευσης οριοθέτησης και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ

Η δικαιοδοτική επίλυση: Η παραπομπή σε δικαιοδοτικούς μηχανισμούς είναι ένα *forum* με δυνατότητα οριστικής επίλυσης³⁸. Στη ΣΔΘ προβλέπεται ότι, σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας μέσα σε εύλογο χρόνο ή διαφωνίας ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (άρθρο 83) ή της ΑΟΖ (άρθρο 74), παραπέμπεται η διαφορά προς επίλυση στις διαδικασίες του Τμήματος XV (όπως αμέσως παρακάτω). Η εν λόγω διάταξη αφορά στην επιλογή αυτού του δικαιοδοτικού συστήματος όταν και τα δύο κράτη είναι μέρη στη ΣΔΘ. Διαφορετικά, όταν ένα εξ αυτών ή και τα δύο δεν είναι μέρη στη ΣΔΘ, τότε εννοείται ότι η επίλυση αφορά σε προσφυγή στα λοιπά δικαιοδοτικά μέσα. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, η Ελλάδα έχει επιφυλαχθεί στο δικαιοδοτικό σύστημα της ΣΔΘ όσον αφορά στις διαφορές περί την οριοθέτηση. Η δε Τουρκία δεν είναι μέρος στη ΣΔΘ. Στο εύρος της δικαιοδοτικής επίλυσης ανήκουν επίσης το ΔΔΧ, ή η διαιτησία.

Οι επιλογές: Προκειμένου περί της ελληνοτουρκικής διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα, με λιγότερες έως μηδενικές τις πιθανότητες παραπομπής στο δικαιοδοτικό σύστημα της ΣΔΘ, το ΔΔΧ είναι το κατάλληλο *forum* για να παραπεμφθεί η διαφορά αλλά όχι και το μοναδικό. Υπάρχει η δυνατότητα παραπομπής σε νομική διαιτησία (τριμελές ή μονομελές όργανο κοινής αποδοχής), και σε δύο μη δικαιοδοτικούς μηχανισμούς όπως είναι η μεσολάβηση και η επιτροπή συνδιαλλαγής³⁹. Προϋπόθεση της παραπομπής σε διαιτησία είναι η συμφωνία των μερών περί συγκρότησης του οργάνου, που υποδηλώνει και την ελεύθερη βούλησή τους, σε συνδυασμό με τον

³⁸ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2003, *ό.π.*, στη σελ. 110.

³⁹ Βλ. ανάλυση των πτυχών δικαιοδοτικής λειτουργίας ως μέσου επίλυσης στο ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, *Η Δικαιοδοτική Λειτουργία στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ 27 επ.

καθορισμό της αρμοδιότητας του οργάνου, καθώς και το ερώτημα προς το διαιτητικό όργανο περί του εφαρμοστέου δικαίου που θα κρίνει επί της ουσίας τον δικαστικό διακανονισμό. Είναι δε δυνατόν με τη συμφωνία να καθορίζεται η ακολουθητέα δικονομία, καθώς και η δυνατότητα μυστικότητας της διαδικασίας ή της απόφασης⁴⁰. Η διαιτησία είναι νομικό μέσο επίλυσης.

Μεσολάβηση και συνδιαλλαγή: Ως επιλογή *forum* περιλαμβάνεται η μεσολάβηση και η συνδιαλλαγή, που είναι μεν πολιτικά μέσα επίλυσης αλλά συνιστούν προσφυγή σε τρίτο μέρος (*third party*). Η συνδιαλλαγή έχει ομοιότητες με όργανο που εξετάζει πραγματικά περιστατικά, όπως συμβαίνει και στις επιτόπιες έρευνες. Η επιτροπή συνδιαλλαγής με βάση τα περιστατικά μπορεί να συντάξει έκθεση και με αυτήν εκτός των άλλων να προτείνει λύσεις, όχι (απαραίτητα) βασισμένες στο διεθνές δίκαιο. Η πρόταση θα είναι δεσμευτική αν την αποδέχονται τα μέρη⁴¹. Τέτοιο μέσο συγκρότησης επιτροπής συνδιαλλαγής είχε προβλεφθεί και στο ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας του 1930. Όπως έχει προκύψει από θέσεις της, η Τουρκία δεν έχει αποκλείσει από τις επιλογές της περί του κατάλληλου *forum* κατ'αρχάς για την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών την προσφυγή σε επιτροπή συνδιαλλαγής⁴². Δεν πρόκειται για νομικό μέσο επίλυσης.

Το δικαιοδοτικό σύστημα της ΣΔΘ: Στη ΣΔΘ προβλέπεται η επιλογή δικαιοδοτικού μέσου που ενεργείται κατά την υπογραφή ή την επικύρωση/προσχώρηση από τα κράτη μέρη ή οποτεδήποτε αυτά το θελήσουν. Διαφορές που εξετάζουν τα δικαιοδοτικά μέσα της ΣΔΘ περιορίζονται σε εκείνες που αφορούν στην ερμηνεία και εφαρμογή της Σύμβασης. Στο άρθρο 287 της ΣΔΘ προβλέπεται είτε η επιλογή του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΔΔΔΘ, *International Tribunal of the Law of the Sea, ITLOS*), είτε η επιλογή του ΔΔΧ, είτε η επιλογή της διεθνούς διαιτησίας του Παραρτήματος VII της ΣΔΘ, είτε η επιλογή της ειδικής διαιτητικής

⁴⁰ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 24.

⁴¹ Βλ. παρατηρήσεις στο HARITINI DIPLA, 1997, *ό.π.*, σελ. 170.

⁴² Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2003, *ό.π.*, στη σελ. 108.

διαδικασίας του Παραρτήματος VIII, που εν προκειμένω δεν ενδιαφέρει επειδή δεν αφορά σε ζητήματα οριοθετήσεων.

Όπως το άρθρο 287 της ΣΔΘ προβλέπει σχετικά με την επιλογή της δικαιοδοτικής διαδικασίας:

“When signing, ratifying or acceding to this Convention or at any time thereafter, a State shall be free to choose, by means of a written declaration, one or more of the following means for the settlement of disputes concerning the interpretation or application of this Convention: (a) the International Tribunal for the Law of the Sea established in accordance with Annex VI; (b) the International Court of Justice; (c) an arbitral tribunal constituted in accordance with Annex VII; (d) a special arbitral tribunal constituted in accordance with Annex VIII for one or more of the categories of disputes specified therein.”

Η εμπλοκή του δικαιοδοτικού συστήματος του άρθρου 287 της ΣΔΘ ως μέσου επίλυσης προϋποθέτει ότι αμφότερα τα αντίδικα κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη στη ΣΔΘ. Το ΔΔΔΘ (ITLOS) αναλαμβάνει αρμοδιότητα εφόσον και τα δύο κράτη μέρη το επιλέγουν ως μέσο επίλυσης. Όταν μόνο το ένα κράτος επιλέγει το ΔΔΔΘ, τότε και τα δύο υπάγονται στη δικαιοδοσία της διαιτησίας του Διαιτητικού Δικαστηρίου (Arbitral Tribunal) του Παραρτήματος VII. Αν και τα δύο κράτη επιλέγουν τη διαιτησία του Παραρτήματος VII, ενεργοποιείται το Διαιτητικό Δικαστήριο. Αν και τα δύο κράτη δεν έχουν υποβάλει καμία δήλωση, τότε ενεργοποιείται η επιλογή της συγκρότησης του Διαιτητικού Δικαστηρίου. Στη μεγάλη πλειοψηφία τους τα κράτη που επιλέγουν την επίλυση προτιμούν τη διαιτησία του Παραρτήματος VII⁴³. Σε περίπτωση που το καθ' ου κράτος δεν συμμετέχει στη διαδικασία διαιτησίας, το Διαιτητικό Δικαστήριο θα συνεχίσει εφόσον το ζητήσει το προσφεύγον κράτος· πρέπει, όμως, να διαπιστώσει ότι έχει αρμοδιότητα θεμελιωμένη *“in law and in fact”*⁴⁴.

⁴³ Βλ. ΚΡΑΤΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ / ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗ, 2013, *ό.π.*, σελ. 388.

⁴⁴ Βλ. πώς έχει νομολογιακά αναπτυχθεί η πτυχή αυτή, στο CHRIS WHOMEERSLEY, *The South China Sea: The Award of the Tribunal in the Case Brought by Philippines against China - A Critique*, 15 *Chinese JIL* 2016, par. 15.

Η επιφύλαξη του 2015: Η Ελλάδα με την επικύρωση της ΣΔΘ επέλεξε το ΔΔΔΘ (ITLOS) ως το δικαιοδοτικό μέσο επίλυσης. Παρόλα αυτά, έχει καταθέσει τη δήλωση επιφύλαξης της 16^{ης} Ιανουαρίου 2015 - με βάση το άρθρο 298 της ΣΔΘ. Η επιφύλαξη εξαιρεί υποχρεωτικά από την αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών μέσων που συνιστώνται και προβλέπονται στη ΣΔΘ, μεταξύ των οποίων του ΔΔΔΘ (ITLOS), ή και του Διαιτητικού Δικαστηρίου του Παραρτήματος VII, την εκδίκαση προσφυγών που αφορούν σε ερμηνεία ή εφαρμογή των άρθρων 15 (οριοθέτηση αιγιαλίτιδας ζώνης), 74 (οριοθέτηση ΑΟΖ) και 83 (οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας). Επιπλέον εξαιρείται και η ερμηνεία περί ιστορικών κόλπων ή τίτλων. Εξαιρώντας την οριοθέτηση από το δικαιοδοτικό σύστημα της ΣΔΘ, διατηρεί την προσφυγή στο ΔΔΧ, εκτός του πλαισίου του άρθρου 287.

Το πλήρες κείμενο της ελληνικής δήλωσης της 16^{ης} Ιανουαρίου 2015 περί επιφύλαξης έχει ως εξής:

“Pursuant to article 298, paragraph 1, of the United Nations Convention on the Law of the Sea, the Hellenic Republic declares that it does not accept any of the procedures provided for in Part XV, section 2, with respect to the following disputes: a) Disputes concerning the interpretation or application of articles 15, 74 and 83 relating to sea boundary delimitations, or those involving historic bays or titles; b) Disputes concerning military activities, including military activities by government vessels and aircraft engaged in non-commercial service, and disputes concerning law enforcement activities in regard to the exercise of sovereign rights or jurisdiction excluded from the jurisdiction of a court or tribunal under article 297, paragraph 2 or 3; c) Disputes in respect of which the Security Council of the United Nations is exercising the functions assigned to it by the Charter of the United Nations, unless the Security Council decides to remove the matter from its agenda or calls upon the parties to settle it by the means provided for in this Convention.”

Σε σχέση με την επίλυση της ελληνοτουρκικής διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα, το σύστημα δεν είναι πρόσφορο, επειδή η Τουρκία δεν έχει προσχωρήσει στη ΣΔΘ. Επιπλέον, η ελληνική επιφύλαξη

εξαιρεί μόνον υποθέσεις διαφορών οριοθέτησης σε σχέση με τα λοιπά γειτονικά κράτη που είναι μέρη στη ΣΔΘ. Και επ' αυτού του σημείου σχετικά με το ελληνικό περιεχόμενο της επιφύλαξης, πρέπει να επισημανθεί το τι αποφάνθηκε στην εξέταση επί του παραδεκτού το Διαιτητικό Δικαστήριο (*Arbitral Tribunal*) που συγκροτήθηκε σύμφωνα με το Παράρτημα VII της ΣΔΘ επί της προσφυγής των Φιλιππίνων κατά της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας σχετικά με τη Νότια Σινική Θάλασσα. Στο στάδιο του παραδεκτού εξετάστηκε η επιφύλαξη που κατέθεσε η Κίνα, με την οποία επιφύλαξη εξαιρούνται οι διαφορές σχετικά με την οριοθέτηση. Οι Φιλιππίνες στην προσφυγή αιτούντο από το Διαιτητικό Δικαστήριο: “*to resolve a dispute over the Parties’ respective ‘maritime entitlements’ and the lawfulness of Chinese activities in the South China Sea*”. Το Διαιτητικό Δικαστήριο, λοιπόν, διέκρινε τη διαφορά περί οριοθέτησης που έχει εξαιρέσει με την επιφύλαξή της η Κίνα, από τη διαφορά περί δικαιωμάτων-διεκδικήσεων (*entitlements*) νησιών ή νησιωτικών σχηματισμών σε θαλάσσιες ζώνες, που είναι το ερώτημα της προσφυγής των Φιλιππίνων.

Ειδικότερα το Διαιτητικό Δικαστήριο ως νομικό σκεπτικό υπογραμμίζει στην παράγραφο 156:

*“In particular, the Tribunal considers that a dispute concerning the existence of an entitlement to maritime zones is distinct from a dispute concerning the delimitation of those zones in an area where the entitlements of parties overlap. While fixing the extent of parties’ entitlements and the area in which they overlap will commonly be one of the first matters to be addressed in the delimitation of a maritime boundary, it is nevertheless a distinct issue. A maritime boundary may be delimited only between States with opposite or adjacent coasts and overlapping entitlements. In contrast, a dispute over claimed entitlements may exist even without overlap, where - for instance - a State claims maritime zones in an area understood by other States to form part of the high seas or the Area for the purposes of the Convention.”*⁴⁵

⁴⁵ *Award on Jurisdiction and Admissibility, The Republic of Philippines vs The People’s Republic of China, 29 October 2015, PCA Case N° 2013-19, παρ. 156.*

Η διάκριση αυτή ήταν καθοριστική στο να κρίνει το εν λόγω Διαιτητικό Δικαστήριο ότι η επιφύλαξη της Κίνας δεν το εξαιρεί από την εκδίκαση της συγκεκριμένης προσφυγής των Φιλιππίνων, εδραιώνοντας την αρμοδιότητά του.

Συνεπώς, επιφυλάξεις σε εκδίκαση διαφορών περί οριοθέτησης, σε σχέση με γειτονικά κράτη που είναι μέρη στην ΣΔΘ, δεν εκτείνονται σε προσφυγές με αντικείμενο διαφοράς δικαιώματα-διεκδικήσεις (*entitlements*) που παράγουν σε θαλάσσιες ζώνες νησιωτικοί σχηματισμοί (ή κατά την έκφραση του διαιτητικού: *maritime features*, χωρίς να είναι σαφές αν σε αυτόν τον ορισμό είναι δυνατόν να περιλαμβάνονται και *low tide elevations*)⁴⁶. Δεν εξαιρείται, λόγου χάριν, εκδίκαση προσφυγή που αφορά ειδικότερα σε (υποθετικό) ερώτημα αν ακτές των νησιωτικών σχηματισμών είναι δυνατόν να υπολογισθούν σε οριοθέτηση, ακόμη δε περισσότερο σε ερώτημα προσφυγής σχετικά με δικαιώματα νησιών του άρθρου 121(1) ή πολύ μικρών νησιωτικών σχηματισμών ή βράχων του άρθρου 121(3) της ΣΔΘ· έχοντας μάλιστα υπόψη ότι για πρώτη φορά δικαιοδοτικό όργανο (*on the merits*) αποσαφήνισε εννοιολογικά το τι συνιστά βράχο, θέτοντας κριτήρια του τι συνιστά διαβίωση και οικονομική ζωή που αν νησιωτικοί σχηματισμοί, οι βράχοι, τα εκπληρούν στοιχειοθετούν δικαιώματα (*entitlements*) σε υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ. Πάντως, οι διαφορές περί δικαιωμάτων (*entitlements*) νησιωτικών σχηματισμών σε θαλάσσιες ζώνες, αν μη τι άλλο, αφορούν εμμέσως σε οριοθέτηση. Και αυτό το σημείο είναι στο επίκεντρο κριτικής κατά της απόφασης του Διαιτητικού Δικαστηρίου⁴⁷. Αλλά η ερμηνευτική αυτή διάκριση, ο χαρακτηρισμός

⁴⁶ Σε συνέχεια της απόφασης δεν θα αποκλειόταν στο πλαίσιο του δικαιοδοτικού συστήματος της ΣΔΘ - στο πλαίσιο είτε του ΔΔΔΘ αν έχει επιλεγεί εκατέρωθεν ή διαφορετικά *ad hoc* διαιτητικού δικαστηρίου (του οικείου Παραρτήματος VII) - η μη αποδοχή επιφύλαξης για υποθέσεις οριοθέτησης επί ερωτήματος προς το επιλεγόμενο μέσο σχετικά με το αν υφίσταται δικαίωμα (*entitlement*) σε θαλάσσιες ζώνες γεωγραφικών περιοχών όπως νησιωτικοί σχηματισμοί, περιοριζόμενοι κατ' αναλογία στο απόσπασμα από την Award του διαιτητικού δικαστηρίου (*arbitral tribunal*) του 2015.

⁴⁷ Βλ. CHRIS WHOMEERSLEY, 2016, *ό.π.*, par. 17.

της διαφοράς, ότι, όπως καταδεικνύει ο Talmon⁴⁸, αφορά σε ερμηνεία ή εφαρμογή της Σύμβασης, ακόμη και σε ερώτημα περί κυριαρχικών δικαιωμάτων ή κυριαρχίας, που μπορεί μεν να συνδέεται, αλλά διαχωρίζεται, μετά την απόφαση του 2015, από μια *stricto sensu* οριοθέτηση, συνιστά νομολογιακό κεκτημένο του Διαιτητικού Δικαστηρίου. Πρόκειται περί μιας δημιουργικής ερμηνείας; Ίσως.

Εναντι μιας τέτοιας εκκρεμότητας που δημιουργείται μετά την απόφαση του Διαιτητικού Δικαστηρίου το 2015, η επιφύλαξη με βάση το άρθρο 298 παρ. 1 της ΣΔΘ δεν συνιστά εξ ολοκλήρου δικλείδα ασφαλείας, αφού ένα τμήμα, έστω προκριματικό, του αντικείμενου της οριοθέτησης, όπως το ερώτημα αν νησιωτικοί σχηματισμοί παράγουν δικαιώματα (*entitlements*), δεν περικλείεται, κατά το Διαιτητικό Δικαστήριο, στο εύρος μιας επιτρεπόμενης επιφύλαξης. Αν και, προς αποφυγή αιφνιδιασμού, το κράτος που προτίθεται να προσφύγει μονομερώς, οφείλει να ενημερώσει περί της προσφυγής στο πλαίσιο ανταλλαγής απόψεων επί της μεθόδου επίλυσης, σύμφωνα και με το άρθρο 283(1). Αυτό συνιστά προϋπόθεση⁴⁹.

ΔΔΧ ή ad hoc διαιτησία: Πέραν του συστήματος δικαιοδοτικής επιλογής της ΣΔΘ, ιδιαίτερα μετά την επιφύλαξη σύμφωνα με το άρθρο 298, και σε σχέση αμιγώς με την ελληνοτουρκική διαφορά ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, η ανάλυση μπορεί να επικεντρώνεται μόνον στο ΔΔΧ ή και στην *ad hoc* διαιτησία, όχι την προβλεπόμενη στο Παράρτημα VII της ΣΔΘ.

Υπάρχουν διλήμματα ως προς την επιλογή; Υφίστανται διαφορές ως προς τα δύο όργανα ΔΔΧ και *ad hoc* διαιτησία σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της οριστικής επίλυσης; Το ΔΔΧ είναι ένα μόνιμο όργανο με καθορισμένη δικονομία και έκδοση δεσμευτικής απόφασης. Η διαιτησία ως θεσμός προϋπήρχε του ΔΔΧ (μεσοπολεμικού και μεταπολεμικού) ως μέσο νομικής επίλυσης. Όπως

⁴⁸ Βλ. STEFAN TALMON, *The Chagos Marine Protected Area Arbitration: A Case Study of the Creeping Expansion of the Jurisdiction of UNCLOS Part XV Courts and Tribunals*, *Bonn Research Papers on Public International Law*, Paper No 9/2016, 16 June 2016 στη σελ. 9.

⁴⁹ Βλ. STEFAN TALMON, 2016, *ό.π.*, στη σελ. 5.

δε παρατηρείται, ο θεσμός της διαιτησίας δεν έχει περιορισθεί παρά την ανάπτυξη διεθνών δικαστηρίων· τουναντίον μάλλον, έχει εξελιχθεί και έχει συνεισφέρει εκ παραλλήλου στη διεθνή νομολογία⁵⁰. Ο αναμενόμενος δυαδισμός ή κατακερματισμός ή συγκρούσεις στην ανάπτυξη της νομολογίας, ιδίως όσον αφορά στο δίκαιο της θάλασσας, δεν επήλθε. Συνήθως τα διεθνή δικαστήρια παραπέμπουν σε νομολογία διαιτητικών οργάνων, όπως και τα τελευταία παραπέμπουν σε αρχές που νομολογιακά έχει αναπτύξει το ΔΔΧ. Υπάρχει μια ενότητα νομολογίας, αν και το ΔΔΧ θα ακολουθήσει πιο πιστά το νομολογιακό προηγούμενό του, πράγμα που το καθιστά πιο προβλεπτό όσον αφορά στην απόφασή του. Όσον αφορά στη διαιτησία, υπάρχει και η εκδοχή της διαφοροποίησης του οργάνου από μια σταθερή νομολογία από ό,τι συμβαίνει στα μόνιμα διεθνή δικαστήρια ή άλλα δικαιοδοτικά όργανα, επειδή σε συγκεκριμένες υποθέσεις το διαιτητικό όργανο ακολουθεί τη βούληση των αντιδίκων μερών⁵¹.

Η επιλογή είτε του ΔΔΧ είτε της διαιτησίας είναι διαζευκτική. Η διαιτησία είναι πιο ευέλικτο σχήμα, συγκροτείται *ad hoc* από τη βούληση των μερών με την επιλογή με συμφωνία του διαιτητικού οργάνου ή των τριών ή των πέντε διαιτητών· ένας ή δύο αντίστοιχα είναι της επιλογής του κάθε μέρους και ο ένας, του μονομελούς οργάνου, ή ο ουδέτερος, συνήθως ο πρόεδρος, προκειμένου περί τριμελών, ορίζεται με συμφωνία των μερών και με καθοριστική ψήφο σε περίπτωση ισοψηφίας.

Η διαιτησία έχει το αρνητικό ότι με την επιλογή αυτή συνήθως αναλώνεται πολύς χρόνος μέχρι να συμφωνηθεί το πρόσωπο που θα είναι κοινής αποδοχής, πράγμα που ίσως καθυστερήσει τη διαδικασία κατά πολύ, αλλά και θα προκαλέσει μια σειρά από συμβιβασμούς και πιθανές συναλλαγές. Οι διαιτητές θα είναι της επιλογής των μερών, σε αντίθεση με τους δικαστές του ΔΔΧ. Η διαιτησία, όμως, είναι πιο ευέλικτο όργανο και λιγότερο χρονοβόρο σε σχέση με το ΔΔΧ ως προς την άμεση εκδίκαση, παρότι προκαλεί οικονομικό κόστος σε αντίθεση με το μη κόστος της επιλογής ως

⁵⁰ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 25.

⁵¹ Βλ. παρατηρήσεις GEORGE SCHELLES, στο ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 26.

μέσου του ΔΔΧ. Λόγω της ευελιξίας της διαιτησίας, καλλιεργείται η προσδοκία για θετική απόφαση και, σε περίπτωση μη νίκης, οι δυνατότητες επεξήγησης είναι πιο περιορισμένες έναντι μιας αντίστοιχης απόφασης από το ΔΔΧ που απολαύει κατά τεκμήριο αναμφισβήτητου κύρους⁵². Παρόλα αυτά, η διαιτησία δεν έχει πολλές διαφορές από το ΔΔΧ όσον αφορά στη δικονομία και στη δεσμευτική απόφαση. Η κρίση του οργάνου εδράζεται στο διεθνές δίκαιο και τους κανόνες του. Όπως δε έχει αποδειχθεί, η επίκληση της νομολογίας του ΔΔΧ από τα διαιτητικά όργανα είναι σταθερή και γενικώς δεν παρουσιάζονται φαινόμενα νομολογιακού κατακερματισμού ή ακόμη εκπλήξεων ως προς το αποτέλεσμα, τηρουμένων βεβαίως των ιδιαιτεροτήτων κάθε υπόθεσης και του ερωτήματος προς αυτό. Πάντως, η νομολογία είναι πηγή διεθνούς δικαίου, έστω επικουρική, για κάθε δικαιοδοτικό όργανο.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΟ ΔΔΧ

Το ΔΔΧ σταθερά προτιμάται διαχρονικά έναντι άλλου δικαιοδοτικού μέσου ακόμη και όταν με τη ΣΔΘ συστάθηκε το ΔΔΔΘ (ITLOS). Το ΔΔΧ και είναι καλύτερα οργανωμένο και έχει παγιώσει μια ομοιόμορφη νομολογιακή άποψη, προϊόν εξέλιξης και νομικής επεξεργασίας που ανέπτυξε στις πολλές υποθέσεις που εκδίκασε. Σημαίνοντα ρόλο στην επιλογή του ΔΔΧ, Τμήμα ή Ολομέλεια, παίζει όχι μόνο ο επαγγελματισμός αλλά και το προβλεπτό των πιθανών αποφάσεών του, αφού το ΔΔΧ θα ιχνηλατήσει στη γνωστή εδραιωμένη νομολογία του.

Έχει εκφραστεί και από παλιά το ερώτημα αν μια υπόθεση θα παραπεμφθεί σε Τμήμα ή στην Ολομέλεια του ΔΔΧ, όπως είναι δυνατόν με βάση τον αναθεωρημένο κανονισμό του Καταστατικού Χάρτη/ΔΔΧ του 1978. Η απάντηση αφορά μόνο στη σύνθεση και τους προσανατολισμούς (που συνεπάγεται την κλίση τους υπέρ του ενός ή του άλλου κράτους με βάση την επιλογή των αρχών οριοθέτησης) των συμμετεχόντων, στο Τμήμα ιδίως, δικαστών⁵³.

⁵² Μια ανάλογη άποψη βλ. στο HARITINI DIPLA, 1997, *ό.π.*, σελ. 170.

⁵³ Βλ. ανάλυση - άποψη στο HARITINI DIPLA, 1997, *ό.π.*, σελ. 175-179 και στο ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 1988, *ό.π.*, σελ. 336.

Προϋπόθεση προσφυγής στο ΔΔΧ είναι η εκ μέρους και των δύο αντιδίκων κρατών αποδοχή της ρήτηρας υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του, του άρθρου 36 παρ. 2 του ΚατΧάρτη/ΔΔΧ, ή η δύναμη προγενέστερης συμφωνίας τους θεμελίωση της δέσμευσης περί υπαγωγής σε δικαιοδοτική επίλυση, ή τέλος η συναίνεση με ειδική συμφωνία με τη μορφή ενός συνυποσχετικού. Τέτοια συναίνεση μπορεί να αναζητηθεί και σε δηλώσεις ή κοινά ανακοινωθέντα ή πρακτικά συναντήσεων, όπως έχει δεχθεί νομολογιακά το ΔΔΧ⁵⁴. Αρκεί από τους όρους των πράξεων (*acts*) αυτών να προκύπτει αναμφισβήτητα πρόθεση δέσμευσης ότι θεμελιώνεται η βούληση και η συναίνεση για την υποβολή της διαφοράς στο ΔΔΧ⁵⁵. Διαφορετικά, ελλείψει συμβατικής δέσμευσης ή αποδοχής της ρήτηρας δικαστικής δικαιοδοσίας και από τα δύο αντίδικα κράτη, ή άλλης πράξης που θεμελιώνει δικαιοδοσία, η προσφυγή προϋποθέτει συναίνεση με συνυποσχετικό. Η συναίνεση επικρατεί ως προϋπόθεση ανάληψης αρμοδιότητας του ΔΔΧ, συναίνεση που προκύπτει με έναν από τους τρεις παραπάνω όρους⁵⁶.

Κράτος που έχει προσχωρήσει στη ρήτρα του άρθρου 36 παρ. 2 του ΚατΧάρτη/ΔΔΧ είναι ανοικτό αν κατ'αυτού υποβληθεί μονομερώς προσφυγή από άλλο κράτος που έχει δεχθεί την ίδια ρήτρα της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του ΔΔΧ. Σε μια τέτοια περίπτωση το πρώτο κράτος δεν έχει άλλη επιλογή από του να παραστεί ως διάδικος, αν δεν επιθυμεί την ερημοδικία· όπως συνέβη με τις ΗΠΑ στην υπόθεση Στρατιωτικών και Παραστρατιωτικών Δραστηριοτήτων μετά από τη μονομερή προσφυγή της Νικαράγουα. Το αυτό ισχύει και προκειμένου περί συμφωνιών που εμπεριέχουν ρήτρα υποχρεωτικής δικαιοδοσίας.

⁵⁴ Τα κοινά ανακοινωθέντα ή τα πρακτικά συναντήσεων ή τα *modi vivendi* αναγνωρίζονται ως διεθνείς συμφωνίες περί παραπομπής στο ΔΔΧ από τη νομολογία του τελευταίου, υπό την προϋπόθεση ότι από τους όρους των πράξεων αυτών προκύπτει πρόθεση δέσμευσης.

⁵⁵ Βλ. ΠΕΤΡΟΣ ΛΙΑΚΟΥΡΑΣ, *Από την Υπογραφή στην Επικύρωση των Διεθνών Συνθηκών, Οι Υποχρεώσεις έναντι των Ακύρωτων Συνθηκών και των Άλλων Μορφών Δέσμευσης*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2013, σελ. 49 επ.

⁵⁶ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 28 επ., HARITINI DIPLA, 1997, *ό.π.*, σελ. 171 επ.

Υπάρχει παρενθετικά και η περίπτωση του *forum prorogatum*, γνωστή ως κατά παρέκκλιση αρμοδιότητα. Η περίπτωση αυτή αφορά σε κράτος που δεν έχει αποδεχθεί, καθ' οιονδήποτε τρόπο, την αρμοδιότητα του ΔΔΧ, αποδοχή που εκδηλώνει μετά από υποβολή προσφυγής από άλλο κράτος. Η συναίνεση μπορεί να συνάγεται ως μια εκ των υστέρων αποδοχή της δικαιοδοσίας και εν γένει από τη συμπεριφορά του ως αντιδίκου με την κατάθεση υπομνημάτων στην εκδίκηση συγκεκριμένης διαφοράς. Και το δικαστήριο θεμελιώνει την αρμοδιότητά του⁵⁷. Το *forum prorogatum* θεωρείται ως εκδοχή τρόπου θεμελίωσης της αρμοδιότητας του ΔΔΧ και μέσω της πρακτικής· έχει δε προστεθεί ως μια από τις θεμελιώσεις αρμοδιότητας του ΔΔΧ στο άρθρο 38 παρ. 5 του κανονισμού του αναθεωρημένου ΔΔΧ (*Rules of the Court*)⁵⁸.

ΟΙ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ ΣΕ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΔΔΧ

Έναντι της προοπτικής της άμεσης ανάληψης αρμοδιότητας του ΔΔΧ, εφόσον η συναίνεση περί παραπομπής συνάγεται, η κατάθεση επιφυλάξεων έχει ως στόχο κυρίως να εξαιρέσει την εκδίκηση προσφυγών από την αρμοδιότητα του ΔΔΧ. Ιδίως, όμως, ανά περίπτωση επιχειρεί να προκαλέσει αναγκαστικά την από κοινού παραπομπή μιας διαφοράς, αν προκύψει προς τούτο συμφωνία. Υπό αυτή τη λογική, η επιφύλαξη δεν έχει πάντοτε αρνητικό χαρακτήρα, αλλά εξίσου μπορεί να στοχεύει στην από κοινού υποβολή ερωτήματος προς το ΔΔΧ.

Η Ελλάδα με τη δήλωσή της της 13^{ης} Ιανουαρίου 2015 ανανέωσε την αποδοχή της ρήτρας υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του ΔΔΧ, στην οποία είχε προσχωρήσει το 1994, υποβάλλοντας πλέον συνολικά τρεις επιφυλάξεις σε σχέση με διαφορές που εξαιρούνται υποχρεωτικά από τη δικαιοδοσία του ΔΔΧ.

⁵⁷ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 32.

⁵⁸ Βλ. ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΖΑΡΤΖΗ, 2015, *ό.π.*, σελ. 33, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 533.

Το πλήρες κείμενο της ελληνικής δήλωσης της 13^{ης} Ιανουαρίου 2015 περί επιφυλάξεων στο άρθρο 36 παρ. 2 του Καταστατικού Χάρτη του ΔΔΧ έχει ως εξής:

“Whereas the Government of the Hellenic Republic made a Declaration under paragraph 2 of Article 36 of the Statute of the International Court of Justice on the tenth day of January one thousand ninety four, in force for a period of five years and effective thereafter until such time as notice may be given to terminate that Declaration.

The Government of the Hellenic Republic having considered the said Declaration, hereby gives notice effective immediately of the withdrawal of that Declaration and replaces the same with the following Declaration:

I have the honour to declare, on behalf of the Government of the Hellenic Republic, that I recognize as compulsory ipso facto and without special agreement, in relation to any other State accepting the same obligation, that is on condition of reciprocity, the jurisdiction of the International Court of Justice with respect to all legal disputes referred to in Article 36, paragraph 2, of the Statute of the Court, with the exception of:

a) any dispute relating to military activities and measures taken by the Hellenic Republic for the protection of its sovereignty and territorial integrity, for national defense purposes, as well as for the protection of its national security;

b) any dispute concerning State boundaries or sovereignty over the territory of the Hellenic Republic, including any dispute over the breadth and limits of its territorial sea and its airspace;

c) any dispute in respect of which any other party to the dispute has accepted the compulsory jurisdiction of the Court only in relation to or for the purpose of that dispute; or where the acceptance of the Court's compulsory jurisdiction on behalf of any other party to the dispute was deposited or ratified less than twelve months prior to the filing of the application bringing the dispute before the Court.

The Government of the Hellenic Republic may however submit before the Court any dispute, which is hereby exempted, through the negotiation of a special agreement (compromis).

The Government of the Hellenic Republic further reserves the right at any time, by means of a notification addressed to the Secretary-General of the United Nations, and with effect as from the moment of such notification, to add to, amend or withdraw this Declaration.”

Πρώτον, εξαιρούνται όσες διαφορές αφορούν σε στρατιωτικές δραστηριότητες και στη λήψη μέτρων από την Ελλάδα για την προστασία της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητάς της, απαραίτητων για την εκπλήρωση των αμυντικών σκοπών της· δηλαδή αποκλείει προσφυγές περί την αποστρατικοποίηση. Η επιφύλαξη είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, αναδιατυπωμένη και ενισχυμένη σε σύγκριση με το 1994.

Η δεύτερη επιφύλαξη αφορά σε ζητήματα σχετικά με τα όρια της επικράτειας ή την κυριαρχία επί της επικράτειας της χώρας, περιλαμβανομένης ιδίως κάθε διαφοράς ως προς την έκταση και τα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης και του εθνικού εναερίου χώρου. Ο όρος *state boundaries* είναι δεκτικός διττής ερμηνείας: αφενός μεν μιας στενής ερμηνείας ότι τα όρια περιορίζονται μόνο στην αιγιαλίτιδα ζώνη⁵⁹, και κατ'επέκταση στον εθνικό εναέριο χώρο· και αφετέρου μιας εν ευρεία εννοία ερμηνείας, με την οποία τα όρια της επικράτειας εμπεριέχουν όλα τα θαλάσσια σύνορα (*state boundaries: all boundaries*), ήτοι και τα όρια της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ.

Η τρίτη επιφύλαξη, που μας ενδιαφέρει εν προκειμένω, αφορά αφενός μεν στην εξαίρεση εκδίκασης προσφυγών που κατατίθενται στο ΔΔΧ αν δεν έχει παρέλθει το χρονικό διάστημα ενός έτους από την ημερομηνία προσχώρησης του αντίδικου κράτους στη ρήτρα υποχρεωτικής δικαιοδοσίας. Αφετέρου δε, το δεύτερο εδάφιο της τρίτης επιφύλαξης στοχεύει στο να εξαιρούνται προσφυγές που στηρίζονται σε αποδοχή εκ μέρους του αντίδικου κράτους ρήτρας περιορισμένης αρμοδιότητας, δηλαδή σε ρήτρα που θα αφορά στην εκδίκαση μόνο μιας συγκεκριμένης διαφοράς. Η τρίτη επιφύλαξη στοχεύει στο να αποκλεισθεί μια καταχρηστική υποβολή προσφυγής, μειώνοντας παράλληλα τις πιθανότητες αιφνιδιασμού της Ελλάδας. Ανάλογες επιφυλάξεις σχετικές με αυτές που προαναφέρονται έχουν υποβάλει Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία.

Το προτελευταίο εδάφιο της δήλωσης είναι σημαντικό. Διότι η Ελλάδα καταδεικνύει ότι θα δεχόταν την εκδίκαση υποθέσεων *à la carte* με τον όρο της σύναψης συνυποσχετικού. Η σύνταξη συνυ-

⁵⁹ Το ΔΔΧ στην παρ. 207 της υπόθεσης Ουκρανίας-Ρουμανίας του 2009 φαίνεται να κλίνει προς αυτήν την άποψη.

ποσχετικού είναι χαρακτηριστικό δείγμα συνεργασίας και συναίνεσης για από κοινού παραπομπή. Η Ελλάδα έχει επεξηγήσει, ορθά, στην ίδια δήλωση ότι αποδέχεται να εκδικασθούν προσφυγές για τις οποίες έχουν υποβληθεί επιφυλάξεις μόνο με την κατάρτιση συνυποσχετικού, δηλαδή με συμφωνία μαζί της.

Στη λογική της δυνατότητας επίλυσης της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας από το ΔΔΧ: η Τουρκία δεν έχει αποδεχθεί τη ρήτρα υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του ΔΔΧ. Η προσχώρησή της με δήλωση του άρθρου 36 παρ. 2 του ΚατΧάρτη/ΔΔΧ στη ρήτρα δικαιοδοσίας του ΔΔΧ είναι απαραίτητη για την εκδίκαση της διαφοράς στο εν λόγω δικαστήριο. Ελλείψει δε αποδοχής της ρήτρας, ούτε μπορεί να προσφύγει μονομερώς κατά της Ελλάδας ούτε η Ελλάδα μπορεί να προσφύγει μονομερώς κατά της Τουρκίας, ιδιαιτέρως μάλιστα ελλείψει περαιτέρω θεμελίωσης συναίνεσης σε πράξη (*act*) από τους όρους της οποίας να προκύπτει πρόθεση δέσμευσης για προσφυγή. Σε περίπτωση τουρκικής προσχώρησης στη ρήτρα, η δυνατότητα προσφυγής είτε από κοινού είτε μονομερώς τίθεται υπό την αίρεση των όρων των ελληνικών επιφυλάξεων επί της δικαιοδοσίας. Όταν η Τουρκία προσχωρήσει στη ρήτρα του άρθρου 36(2), εκδίκαση προσφυγής της είναι δυνατή μετά την παρέλευση ενός έτους. Εξίσου αποκλείεται η δυνατότητα εκδίκασης προσφυγής επί τη βάση δήλωσής της που θα περιόριζε τη ρήτρα σε εκδίκαση μόνο μιας διαφοράς. Σε τέτοια περίπτωση δεν είναι δυνατόν να θεμελιώνεται αρμοδιότητα ένεκα της τρίτης ελληνικής επιφυλάξης⁶⁰.

Ούτε η περίπτωση του *forum prorogatum* εκ των πραγμάτων είναι δυνατή σε περίπτωση επανάληψης μιας μονομερούς προσφυγής για την επίλυση της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, αν και δεν είναι δυνατόν να αποκλείεται εκ των προτέρων. Αυτό το υποθετικό συμπέρασμα προκύπτει από την εμπειρία της προηγούμενης μονομερούς προσφυγής της Ελλάδας για την *Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου*

⁶⁰ Η δεύτερη περίπτωση αφορά στο να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο η Τουρκία με τη ρήτρα να αναγνώριζε την αρμοδιότητα του ΔΔΧ μόνο όσον αφορά στην εκδίκαση προσφυγής μόνο για αμφισβητήσιμες κυριαρχίας που είτε αφορούν στις γκρίζες ζώνες ή μόνο για τη νομιμότητα της αναντιστοιχίας εύρους αιγιαλίτιδας ζώνης σε σχέση προς τον εναέριο χώρο.

το 1976-78. Όπως δήλωσε τότε η Τουρκία, δεν επρόκειτο για επιλογή του ΔΔΧ ως *forum prorogatum*, παρότι κατέθετε υπομνήματα ενώπιον του ΔΔΧ. Ομοίως εκμηδενίζεται η περίπτωση της θεμελίωσης αρμοδιότητας σε προηγούμενη συμφωνία με ανάλογη δικαιοδοτική ρήτρα, αφού οι υφιστάμενες έχουν ήδη κριθεί απορριπτικά από το 1978.

Βεβαίως, η δυνατότητα της σύνταξης συνυποσχετικού παραμένει σταθερή επιδίωξη ανεξαρτήτως άλλης επιλογής. Ακόμη και σε οποιοδήποτε υποθετικό ενδεχόμενο θεμελίωσης προγενέστερης συμβατικής δέσμευσης ή αποδοχής της ρήτρας δικαιοδοσίας πρέπει να τονιστεί η σπουδαιότητα της σύνταξης συνυποσχετικού. Διότι με το συνυποσχετικό καταρτίζεται το ερώτημα προς το ΔΔΧ, καθώς και η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου, από τα οποία δύο αυτά στοιχεία εξαρτάται κατά πολύ η έκβαση της δικαστικής απόφασης. Με το συνυποσχετικό επίσης αναλαμβάνεται, και σαφώς, η δέσμευση για την τήρηση της απόφασης. Το συνυποσχετικό βέβαια απαιτεί διαπραγμάτευση και έγκριση από τα κοινοβουλευτικά σώματα της κάθε μιας χώρας, και ως εκ τούτου συνεπάγεται μια εκτεταμένη διαδικασία και κατά συνέπεια μια χρονική επιβάρυνση.

Σε αυτή τη λογική, όμως, τίποτε δεν αποκλείει η Ελλάδα, σε περίπτωση που η χρονική αίρεση της υποβολής της ρήτρας από το αντιδικο κράτος - Τουρκία (μιλώντας υποθετικά) - έχει εκπληρωθεί και άρα είναι ανοικτή σε προσφυγή για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας ή και ΑΟΖ, να καταθέσει νέα επιφύλαξη (υπάρχει τέτοια πρόβλεψη στις επιφυλάξεις). Με την οποία επιφύλαξη θα μπορούσε να αποκλείει τη μονομερή σε βάρος της προσφυγή για οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ, με μοναδικό, όμως, σκοπό να οδηγήσει τα πράγματα στην παραπομπή αλλά μέσω κατάρτισης συνυποσχετικού για την εκδίκαση. Σε κάθε περίπτωση κρίνεται ως σημαντική η κατάρτιση συνυποσχετικού ιδία ως προς την εκδίκαση υπόθεσης οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ μεταξύ των δύο χωρών.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Αν δεν θεμελιώνεται ασφαλώς η αρμοδιότητα του ΔΔΧ, πρέπει να αποκλεισθεί η εκδοχή να υποβάλει η Ελλάδα μονομερώς προσφυγή και ατυχήσει όπως και το 1978 με την απορριπτική απόφαση

του ΔΔΧ, αποτυπώνοντας στην κοινή συνείδηση ένα σύνδρομο αποτυχίας. Το ΔΔΧ είναι επιφυλακτικό στο να εκδικάζει προσφυγές που δεν προέρχονται από τη βούληση και των δύο διαδίκων. Υπάρχουν και εξαιρέσεις ως προς αυτή την αποσπασματική διαπίστωση. Πρωτίστως, έχει καταγραφεί η εξέταση της μονομερούς προσφυγής της Νικαράγουα κατά των ΗΠΑ το 1986, όπου η κρίση του ΔΔΧ κατέληξε κατά των ΗΠΑ. Μετά την απόφαση αυτή οι ΗΠΑ αναθεώρησαν την πολιτική τους και ανακάλεσαν τη ρήτρα δικαιοδοσίας του ΔΔΧ. Επίσης πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η μονομερής προσφυγή της FYROM κατά της Ελλάδας το 2011 και την καταδίκη της τελευταίας. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα δεν προέβη σε ανάκληση της δικαιοδοσίας. Τα παραδείγματα δεν είναι όμοια. Η προσφυγή της FYROM υποβλήθηκε μονομερώς με βάση το άρθρο 21 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας του 1995 και όχι με τη ρήτρα του άρθρου 36(2) του Κατ'Χάρτη/ΔΔΧ. Και συνεπώς ο μόνος τρόπος να μην επαναληφθεί μια ανάλογη προσφυγή στο μέλλον θα ήταν η καταγγελία της ως άνω συμφωνίας, που, όμως, η Ελλάδα δεν επέλεξε ακολουθώντας τη νηφάλια προσέγγιση.

Η παραμονή της Ελλάδας στη ρήτρα υποχρεωτικής δικαιοδοσίας με τις πρόσθετες επιφυλάξεις που έχει καταθέσει είναι η απόδειξη της πίστης της προς την επιλογή του διεθνούς δικαιοδοτικού συστήματος ως λυσιτελούς μέσου επίλυσης των διαφορών επί τη βάση των κανόνων του διεθνούς δικαίου, που συνιστά το πάγιο δόγμα της εξωτερικής πολιτικής της. Παράλληλα όμως δεν πρέπει να αποκλείεται η δυνατότητα προσφυγής σε *ad hoc* διαιτησία ισοζυγίζοντας τα οφέλη έναντι του κόστους από μια τέτοια προσφυγή. Σε κάθε περίπτωση, η σύνταξη του συνυποσχετικού πρέπει να θεωρείται ως εκ των ων ουκ άνευ, ανεξαρτήτως αν υπάρχει θεμελίωση μιας νομικής πράξης, από την οποία αναμφισβήτητα προκύπτει συναίνεση περί παραπομπής. Το συνυποσχετικό απαιτεί διαπραγματεύση κατά την οποία πολλά παρεμπίπτοντα ζητήματα μπορούν να επιλύονται.

Το ΔΔΧ έχει παγιώσει μια ομοιόμορφη νομολογιακή άποψη, προϊόν εξέλιξης και νομικής επεξεργασίας που ανέπτυξε και εφαρμόσε ως νομικό σκεπτικό στις υποθέσεις που εκδίκασε. Παραμένει ένα προβλεπτό όργανο· με τη σταθερή νομολογία του δεν θα προκαλέσει εκπλήξεις. Οι αποφάσεις του είναι τελεσιδίκες και τερματι-

ζουν με την επίλυση τη διαφορά, έχουν εκδικασθεί με βάση το διεθνές δίκαιο, και είναι δεσμευτικές. Οι αποφάσεις φέρουν τη σφραγίδα του ΔΔΧ, στο οποίο η Ελλάδα έχει επενδύσει και παραμένει σταθερή ως προς την ενδεδειγμένη επιλογή του κατάλληλου *forum* για την επίλυση της διαφοράς ως προς την οριοθέτηση. Το ΔΔΧ απολαύει αναμφισβήτητου κύρους ως προς την εκδίκαση αλλά και την αυτόματη επίβλεψη της εφαρμογής της απόφασης από το ΣΑ/ΗΕ. Επειδή σε μεγάλο βαθμό η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα εμπλέκει τα νησιά είτε του Ανατολικού Αιγαίου είτε της Ανατολικής Μεσογείου, τίθεται το ερώτημα αν η προσφυγή στη Χάγη είναι όντως πανάκεια. Το ΔΔΧ έχει εδραιώσει με τη νομολογία του τη μεταχείριση περιοχών που μοιράζονται ομοιότητες με τα καθ' ημάς. Μια περιήγηση στις αποφάσεις που περιλαμβάνουν και τη μεταχείριση νησιών είναι χαρακτηριστική και χρήσιμη. Τέλος, η Ελλάδα θα έχει εκπληρώσει την απαιτούμενη νομική προετοιμασία έναντι ενδεχόμενου προσφυγής στο ΔΔΧ.

Το ΔΔΧ σε υποθέσεις οριοθέτησης ακολουθεί τρία στάδια. Αφού έχει καθορίσει τις σχετικές ακτές, με βάση τις οποίες θα υπολογισθεί η αναλογία τους και αριθμητική σχέση τους καθώς και η αντιστοιχία των ποσοστών σε περιοχές υφαλοκρηπίδας που τους αντιστοιχούν: Πρώτον, χαράσσει μια προσωρινή μέση γραμμή από τα σημεία βάσης των σχετικών ακτών. Δεύτερον, εξετάζει τις σχετικές περιστάσεις που θα μειώσουν ή θα αυξήσουν την επήρεια των ακτών και θα γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές της προσωρινής οριοθετικής γραμμής σε ανταπόκριση προς τα γεωγραφικά δεδομένα. Τέλος, στο τρίτο στάδιο θα γίνει η επαλήθευση, και με την εξέταση της αναλογικότητας, της επίτευξης δίκαιου αποτελέσματος⁶¹.

⁶¹ Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΖΑΚΗΣ, 2013, *ό.π.*, σελ. 22-25. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, Δίκαιο Θάλασσας, Κεφάλαιο 12 στο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ / ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ (επιμ.), *Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, (υπό τρίτη έκδοση).